

Mervi Muurikka

DIGIKOULUTUSMATERIAALI

Kehittämistyö kehitysvammaisten päivätoimintaan

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi

2020

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkintonimike	Aika
Mervi Muurikka	Sosionomi (AMK)	Toukokuu 2020
Opinnäytetyön nimi		43 sivua 18 liitesivua
Digikoulutusmateriaali Kehittämistyö kehitysvammaisten päivätoimintaan		
Toimeksiantaja		
Vaalijalan kuntayhtymä / Savoset Mäntyharju		
Ohjaaja		
Maija Vihervirta-Nikula		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Savoset Mäntyharjun kanssa. Savoset Mäntyharju on Vaalijalan kuntayhtymään kuuluva toimintakeskus, joka tarjoaa erityistä tukea tarvitseville henkilöille päivätoimintapalveluita. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea laadukkaana päivätoiminnan tarjoamista asiakkaille sekä lisätä heidän itsemääräämisoikeuttaan ja osallisuuttaan. Työn tavoitteena oli lisätä asiakkaiden, yksikön työntekijöiden sekä tulevien harjoittelijoiden digiosaamista. Jotta tavoitteeseen päästiin, työnä oli tuottaa koulutusrunko useamman kerran digikoulutukselle sekä kirjallinen materiaali kouluttajalle koulutuksen toteuttamiseen. Kouluttajana toimivat yksikön työntekijät sekä harjoittelijat.</p> <p>Opinnäytetyö oli toiminnallinen tuotekehitysprosessi ja sen toteutuksessa käytettiin spiraalimallia. Teoreettisen viitekehyksen lähteinä toimivat erilaiset sähköiset lähteet, alan kirjallisuus sekä lait. Aineistoa on kerätty useista tietokannoista, kuten Google Scholar, Theseus, Helsingin yliopiston e-thesis ja Tampereen yliopiston Trepo.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen on kerätty tietoa kehitysvammaisuudesta, itsemääräämisoikeudesta, osallisuudesta, digitalisaatiosta sekä tuotekehitysprosessista. Lisäksi ennen koulutusmateriaalin kokoamista kysyttiin Savoset Mäntyharjun asiakkaiden toiveita ja ajatuksia digikoulutuksesta ja sen sisällöstä. Koulutusmateriaalin aihealueet määrittivät tämän jälkeen Savoset Mäntyharjun työntekijät. Koulutusmateriaali käsittelee digikouluttamista ja sen aihealueet ovat: mobiililaitteiden käyttö; internetin hyödyntäminen; tiedonhaku Googlessa; Youtube ja sen hyödyntäminen; kuvaus mobiililaitteella ja esitykset sekä Powerpoint.</p>		
Asiasanat		
Digitalisoituminen, itsemääräämisoikeus, kehitysvammaisuus, osallisuus, tuotekehitys		

Author (authors)	Degree	Time
Mervi Muurikka	Bachelor of Social Services	May 2020
Thesis title Training material for digital education A development project of daytime activities for people with intellectual disabilities		43 pages 18 pages of appendices
Commissioned by Vaalijala Municipal corporation / Savoset Mäntyharju		
Supervisor Maija Vihervirta-Nikula		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to support the quality of daytime activities and to increase self-determination and participation for customers with intellectual disabilities. The objective of the thesis was to increase the digital competences of the customers, employees and trainees. The objective was to produce training material for digital education. The material was meant for both the employees and the trainees.</p> <p>The thesis was a functional product development process. A product development process includes five parts: purpose, organization, implementation and assessement for developing and implementing the product. The databases that were used to collect the material in the theoretical part were Google Scholar, Theseus, e-thesis and Trepo. The theoretical part themes were intellectual disability, self-determination, participation, digitization and product development.</p> <p>The customers of Savoset Mäntyharju were asked about their wishes about digital educations. After that employees specified the contents of the training material. The theme of the training material was digital education. The material covered the following topics: how to use a mobile device; how to benefit from the internet; how to search information with Google; Youtube and how to exploit it; how to take pictures and present them with a mobile device; and Powerpoint. This material provides the basis for Savoset Mäntyharju to organize digital education for their customers.</p>		
Keywords Digitization, self-determination, intellectual disability, participation, product development		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KOHDERYHMÄ JA YHTEISTYÖKUMPPANI	7
2.1	Vaalijalan kuntayhtymä	7
2.2	Savoset Mäntyharju	8
3	KEHITTÄMISTYÖN TAVOITE JA TARKOITUS.....	9
4	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	10
4.1	Kehitysvammaisuus	10
4.2	Itsemääräämisoikeus	13
4.3	Osallisuus	15
4.4	Digitalisaatio.....	18
4.5	Tuotekehittämisprosessi	21
5	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ JA SEN TOTEUTUS	24
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö.....	24
5.2	Toteutus.....	25
5.2.1	Perustelu.....	25
5.2.2	Organisointi.....	26
5.2.3	Toteutus	27
5.2.4	Arviointi	32
5.2.5	Tulosten levittäminen	33
6	OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	34
7	POHDINTA	36
	LÄHTEET	40
	LIITTEET	

Liite 1. Digikoulutusmateriaali

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheen idean sain yhteistyökumppaniltani. Vaalijalan kuntayhtymällä oli omilla internetsivuillaan valmiita opinnäytetyöaiheita. Aiheissa oli monta mielenkiintoista vaihtoehtoa, joten otin yhteyttä sivuilla mainittuun opinnäytetyövastaavaan. Aiheeksi nousi Savonet Mäntyharjun kehitysvammaisten päivätoiminnassa tarvittava digikoulutusmateriaali. Materiaali on tarkoitettu antaa kouluttajalle (kuten paikkaan tulevalle harjoittelijalle), joka käyttää sitä apunaan kouluttaessaan aihetta asiakkaille. Koulutettavat aiheet määritettiin yhdessä Savonet Mäntyharjun työntekijöiden kanssa ja aiheita valittiin materiaaliin kuusi. Jokaisen aiheen käsittelyyn kouluttaja käyttää tarpeelliseksi katsomansa ajan. Samaa teemaa voidaan käsitellä useammallakin kuin yhdellä kerralla.

Materiaalin kokoamisen tarkoituksena oli tukea laadukkaan päivätoiminnan toteutumista sekä vahvistaa asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta. Jotta tähän tarkoitukseen päästiin, asetettiin tavoitteeksi kouluttajien ja asiakkaiden digiosaamisen lisääminen. Asiakkaat ja yksikön työntekijät otettiin mukaan materiaalin kehittämiseen ja testaamiseen sekä loppupalautteen antoon. Materiaalin kokoaminen oli tarkoitettu tehdä alkuvuodesta 2020.

Koulutusmateriaali koottiin tuotekehitysprosessin mukaisesti. Jokisen (2010) sekä Toikon ja Rantasen (2009) mukaan tuotekehityksessä on tavoitteena joko kehittää kokonaan uusi tuote tai parantaa jo olemassa olevaa tuotetta. Jotta kehitysprosessi saadaan käyntiin, tulee olla olemassa sekä tarve että idea toteuttamismahdollisuudesta. (Jokinen 2010, 9; Toikko & Rantanen 2009, 56–57.) Valitsin työhöni Toikon ja Rantasen (2009) spiraalimallin (kuva 2). Mallin mukaisesti ensimmäinen tuotekehitysprosessin mukaan tuotettu tuote tai palvelu on varsinaisen kehitysprosessin lähtötaso. Spiraalin mukaisesti kehitysprosessi ei pääty, vaan sitä jatketaan aina tarkennusten jälkeen uudelleen eteenpäin. (Toikko & Rantanen 2009, 66–67.) Valitsin spiraalimallin, koska kokoamani materiaali oli uusi tuote, jonka kehitystä ja päivitystä on tarkoitus jatkaa opinnäytetyöni valmistumisen jälkeen edelleen.

Digitalisaatio ja sen hyödyntäminen on otettu esille Suomen tämänhetkisessä hallitusohjelmassa. Suomessa pyritään hyödyntämään tehokkaasti teknologian mahdollisuudet mm. paikkariippumattomasta työskentelystä. Digitalisaatiota pyritään edistämään ja julkisten palveluiden tulisi olla kansalaisten digitaalisesti saatavilla vuoteen 2023 mennessä. Kaikille turvataan mahdollisuudet hallita omia julkisissa palveluissa olevia tietojaan ja lupamenettelyjä kehitetään niin, että tulevaisuudessa olisi ns. yhden luukun digitaalinen lupa. Kansalaisten yhdenvertaisuus on tärkeää ja tätä pyritään edistämään parantamalla julkisten palveluiden esteettömyyttä ja vahvistamalla niiden tukipalveluita. (Valtioneuvosto 2019, 104–107.)

Yhdenvertaisuus ei vielä toteudu kehitysvammaisten kohdalla joka tilanteessa, vaikka tilanne onkin viime vuosina parantunut. Yksilölliset palvelutarpeet ja palveluiden oikea-aikaisuus tuovat edelleen haasteista. Lainsäädännön uusimisella pyritään ottamaan tarpeet paremmin huomioon sekä vahvistamaan itsemääräämisoikeutta. (Valtioneuvosto 2019, 142–143.) Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta on laatinut laatukriteerit osallisuutta ja työllistymistä edistävään päiväaikaiseen toimintaan eli työ- ja päivätoimintaan. Näiden kriteerien tarkoituksena on auttaa palveluiden tuottajia, asiakkaita, ostajia ja valvontaviranomaisia arvioimaan palveluiden laatua. Kriteerien avulla määritellään, millaisia kehitettävien palveluiden tulisi olla. Tavoitteena on muun muassa heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien toimintakyvyn parantaminen. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2016, 2–4.)

Laadukas työ- ja päivätoiminta tarjoaa muun muassa asiakkaille mahdollisuuksien kokeilla uusia asioita, saada tietoa itselleen sopivassa muodossa, ylläpitää sosiaalisia suhteita, käyttää yleisiä palveluita, päästä itseään kiinnostavaan koulutukseen sekä saada tukea vahvaan itsenäisyyteen ja opinnoissa sekä työssä tarvittavien taitojen, kykyjen ja valmiuksien vahvistamiseen (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2016, 4–14). Tähän tarpeeseen pyrin keräämälläni koulutusmateriaalilla vastaamaan.

2 KOHDERYHMÄ JA YHTEISTYÖKUMPPANI

Opinnäytetyöni kohderyhmänä olivat kehitysvammaiset päivätoiminnassa käyvät henkilöt. Tarkoitukseni oli koota useamman koulutuskerran koulutusmateriaali kouluttajan käyttöön. Materiaalin aiheena oli digitaalisuus. Koulutuksen aiheet suunniteltiin yhteistyössä yhteistyökumppanin edustajien kanssa. Yhteistyökumppanini oli Savoset Mäntyharju, joka on osa Vaalijalan kuntayhtymää.

2.1 Vaalijalan kuntayhtymä

Vaalijalan / Vaalijalan kuntayhtymän omistaa 33 savolaista kuntaa ja yhtymän alkuvaiheet ulottuvat vuoteen 1907. Kuntayhtymä toimii osana Itä-Suomen palveluja ja sen kotimaakuntana on Etelä-Savo. Henkilöasiakkaina ovat erityistä tukea tarvitsevat ihmiset sekä heidän omaisensa. Tällaisia erityistä tukea tarvitsevia ihmisiä voivat olla kehitysvammaiset tai ihmiset, joilla voi olla esimerkiksi autismin kirjoon kuuluva erityisen tuen tarve oppimisessa tunnetiloihin liittyvissä kysymyksissä. Tuen tarve voi olla lyhyt- tai pitkäkestoisempia asumisen palveluita, kuntoutusta, päivätoimintaa, valmennusta jne. Ihmisen itsemääräämisoikeutta edistetään Vaalijalassa. (Vaalijala 2020.)

Kommunikaatiota pidetään keskeisenä taitona vammaisten kanssa työskennellessä; onkin ihmisoikeus tulla ymmärretyksi sekä ymmärtää ympäristönsään tapahtuvat asiat. Muut kommunikointikeinot tulevat avuksi, mikäli puhetta ei ole. Vaalijalan kolme arvoa ovat ymmärtäminen ja vuorovaikutus; vastuullisuus sekä osaavuus eli henkilökunnan ammattitaito. Työtä tehdään, jotta erityistä tukea tarvitseva henkilö saa parhaat mahdolliset edellytykset hyvään elämään. Hyvään elämään katsotaan kuuluvan itsemääräämisoikeus sekä oikeus omaan asuntoon, työhön, opiskeluun ja vapaa-aikaan. Näiden lisäksi tarvittaessa jokaisella on oikeus asiantuntevaan kuntoutukseen, hoitoon ja opastukseen. (Vaalijala 2020.)

Vaalijala tuottaa vaativan erityistason palveluja niin Itä-Suomessa yhteistyöalueella kuin koko Suomessakin. Toiminta tukee muiden toimijoiden peruspalveluja. Tarjottavien kuntoutuspalveluiden avulla pyritään estämään laitosasumisen uudelleenmuodostumista. Tätä toteutetaan mm. ajoissa aloitettavalla

kuntoutuspalvelulla. Palvelutoiminta muodostuu kuntoutustoiminnasta ja asiakaspalveluista; avopalveluista (mihin kuuluvat asumis-, päivä- ja osallisuustoiminta sekä ammatillinen kuntoutus) sekä perusopetustoiminnasta. Ihmisten asiointietäisyydet pyritään pitämään kohtuullisina. (Vaalijala 2020.)

Ihmisten elämän laatua pyritään parantamaan erilaisten kuntoutusten avulla. Näitä ovat mm. psykososiaalinen, neuropsykologinen, terapeutin ja lääkinällinen kuntoutus sekä kasvatuksen ja opetuksen erilaiset keinot. Moniammatillisella (sosiaalinen, lääketieteellinen ja psykologinen näkökulma) yhteistyöllä kuntoutus toteutetaan tavoitteellisesti. Vaalijalan palveluita ovat:

- Osaamis- ja tukikeskukset, joissa tuotetaan kuntoutus- ja tukipalveluita erityistukea tarvitseville, heidän läheisilleen sekä sosiaali- ja terveystieteiden alan ja opetustoimen muille toimijoille.
- Kuntoutusyksiköt tarjoavat erityistä tukea tarvitseville tarpeenmukaista ja yksilöllistä kuntoutusta sekä tukea elämänkaaren kaikissa vaiheissa. Yksiköitä ovat lasten ja nuorten oppilaskodit sekä aikuisten kuntoutusyksiköt.
- Asumispalveluita tarjotaan 14 paikkakunnalla Savon alueella palvelukohteissa ja palveluasunnoissa sekä normaaleissa asunnoissa.
- Koulutuskeskus Myötätuuli, missä tarjotaan monipuolista sosiaali- ja terveyshuollon koulutusta ajankohtaisista aiheista ammattihenkilöstölle sekä asiakkaiden omaisille.
- Päivätoimintaa tarjotaan kuudessa toimintakeskuksessa, pääasiassa viitenä päivänä viikossa.
- Savonet monipalvelukeskukset toimivat neljällä paikkakunnalla ja tarjoavat valmennusta ja kuntoutuspalveluita työllistymiseen liittyen. (Vaalijala 2020.)

2.2 Savonet Mäntyharju

Savonet Mäntyharju on toimintakeskus, jonka tavoitteena on tarjota mielekästä päivätoimintaa alueellisesti kehitysvammaisille sekä muille erityistä tukea tarvitseville. Toimintaa on tarjolla viitenä päivänä viikossa. Asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioon ottaen tarjotaan erilaista päivä- tai työtoimintaa, jonka avulla pyritään harjoittamaan asiakkaiden erilaisia taitoja. Asiakkaiden

käyvät, oman suunnitelmansa mukaisesti päivätoiminnassa 1–5 krt/vko. Työtehtäviin kuuluvat ulkotyöt sekä muun muassa erilaiset keittiö-, siivous-, kädentaidon- sekä alihankintatyöt. Jokainen asiakas osallistuu erilaisin työtehtäviin omien taitojensa mukaisesti. Kaiken kaikkiaan asiakkaita on noin 30 ja päivittäinen asiakasmäärä on noin 25. Toiminnalla pyritään tukemaan asiakkaiden selviämistä jokapäiväisistä toiminnoista. Yksikössä tarjotaan lisäksi työharjoittelu ja -kokeilu mahdollisuuksia esimerkiksi pitkäaikaistyöttömille. Asiakkaille järjestetään myös erilaisia retkiä sekä osallistutaan järjestettäviin tapahtumiin sekä tilaisuuksiin. (Savonet Mäntyharju 2020.)

3 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Työni tarkoituksena oli tukea laadukkaan päivätoiminnan tarjoamista asiakkaille sekä lisätä heidän itsemääräämisoikeuttaan ja osallisuuttaan. Työn tavoitteena oli lisätä asiakkaiden, yksikön työntekijöiden sekä tulevien harjoittelijoiden digiosaamista. Niilola (2019) kertoo, että EU:ssa laaditaan DESI-raportti (The Digital Economy and Society Index) kuvaamaan eurooppalaisten digitaalisia. Suomi on vuonna 2019 ollut kyseisessä raportissa kärkimaita. Silti arvioidaan, että yli miljoona suomalaista tarvitsee digiosaamiseen tukea. Palveluiden sähköistymisen ja digitalisaation vuoksi on tärkeää, että ihmisten digiosaamista lisätään. Tämä myös helpottaa viranomaisasiointia sekä vähentää digisyrjäytymistä. Ihmisten, joiden valmiudet sähköiseen asiointiin ovat heikot, perusoikeudet heikentyvät. (Niilola 2019.)

Työnäni oli koota runko useamman koulutuskerran digikoulutukselle sekä kirjallinen materiaali kouluttajalle koulutuksen tueksi. Materiaalia ei jaeta sellaisenaan asiakkaille vaan se toimii kouluttajan apuna. Kouluttaja voi kohderyhmän perusteella muokata omaa koulutustapaansa ja miettiä, että onko tarpeen käyttää esimerkiksi kuvakortteja tms. apuvälineitä apuna. Tämän rajoituksen tein, ettei toteutettavasta työstä tullut liian laaja. Koulutusmateriaali toteutettiin sähköiseen muotoon, jotta sen käyttäminen ja päivittäminen on helposti toteutettavissa.

4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Työni aiheena oli koota tuotekehitystyyppisesti digikoulutusmateriaali. Työn tarkoituksena oli tukea kehitysvammaisille tarjottavaa laadukasta päivätoimintaa sekä sitä kautta myös heidän itsemääräämisoikeuttaan ja osallisuuttaan. Teoreettisessa viitekehyksessä käsittelem kehitysvammaisuutta, itsemääräämisoikeutta, osallisuutta, digitalisaatiota sekä tuotekehitysprosessia.

4.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua jokapäiväisistä elämänsä toiminnoista. Tämä voi johtua vammasta tai sairaudesta. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.) Kehitysvammaisuus ei kuitenkaan ole sairaus, vaikka voikin olla sairauden aiheuttama (Malm ym. 2012, 9). Vammaisuus on määräytynyt länsimaisessa kulttuurissa kehon ja ruumiin rakenteiden ongelmista eli vajavuuksista sekä niiden määräytyksestä yhteiskunnan näkökannalta. Monesti myös taloudelliset ja poliittiset näkemykset ovat vaikuttaneet yhteiskunnallisesti tähän. Fyysinen vamma, joka on biologinen tila, ja vammaisuus ovat kuitenkin eri asioita. Vammaisuuden katsotaan olevan olemassa vain sosiaalisissa yhteyksissä. (Braddoc & Parish 2001, 12–19.)

Vasta 1900-luvun alussa vammaisuus on tullut käyttöön käsitteenä. Tätä ennen vammaisuuteen haettiin selitystä mm. jumalten asettamista kirouksista ja vammaisia ihmisiä kutsuttiin esimerkiksi rammoiksi, sokeiksi tai hulluiksi. Monesti tällä luokittelulla vammasta tehtiin ihmisten määrittävin piirre. 1900-luvun alkuun mennessä vammaisuutta alettiin selittää lääketieteellisesti eli henkisenä tai fyysisenä vajavuutena. Kiinnitettiin huomiota ihmisen poikkeavuuksiin ja niiden aiheuttamiin toiminnallisiin rajoituksiin. Vamman vaikutuksesta normaaliin ja toivottuun toimintakykyyn onkin tullut yleinen kriteeri vammaisuudelle. (Vehmas 2005, 111–112.)

Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä usealla eri tavalla. Sosiaalisessa mallissa kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella yhteiskunnan asettamien asenteiden ja esteiden kautta. Tällöin korostetaan tiettyjen ominaisuuksien olevan vammaisuutta näihin verrattuina. Suhtautuminen kehitysvammaisiin ja

kehitysvammaisuuden vaihtelee eri kulttuureissa. Ihmisen oma kokemus tilanteestaan, vaikuttaa paljon. Usein ollaan sitä mieltä, että vamman haitta määrittyy nimenomaan yhteiskunnasta ja ympäristöstä eikä niinkään itse vammasta. Koska vammadiagnoosi annetaan hyvin keskenään erilaisille ihmisille, mallissa halutaan korosta, että ihminen on tärkeä eikä diagnoosi. (Vernerinet 2017a). Suomeen sosiaalinen malli rantautui myöhempään kuin moniin muihin maihin. Vuonna 1987 säädetty vammaispalvelulaki perustui jo sosiaaliseen malliin. Tuolloin luovuttiin Suomessakin diagnosikeskeisyydestä. Mallin mukaan pyritään riittävillä tukitoimilla mahdollistamaan vaikeavammaisenkin ihmisen mahdollisuus asua omassa kodissaan itsenäisesti. (Kivistö 2014, 63.)

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella muun muassa lääketieteellisestä tai toiminnallisesta näkökulmasta. (Vernerinet 2017a.) AAIDD eli American Association of Intellectual and Developmental Disabilities määrittää kehitysvammaisuuden muun muassa älyllisten toimintojen, sosiaalisten roolien ja terveyden kautta mitattavana toimintakyknä. Katsotaan, että kehitysvammaisen on oikeutettu erilaisiin tukiin, mitkä viranomaiset arvioivat tarpeellisiksi erilaisten muuttujien perusteella. Haasteen tuo se, etteivät kaikki huomioon otettavat muuttajat ole keskenään samanvertaisia. Tämä AAIDD:n määrittäminen kehitysvammaisuudesta on määrittäminenä johtavassa asemassa kehitysvammahuollon perustana muihin nähden eikä sille ole näkyvissä kilpailevia määrittämiä. (Nieminen 2012, 67.)

Suomessa on myös käytössä esimerkiksi Maailman terveysjärjestö WHO:n ICD-10 tautiluokitus. Tässä määritelmässä lähdetään lääketieteellisestä näkökulmasta ja se perustuu toimintakykyyn. Määritelmän mukaan kehitysvammassa on neljä astetta eli lievä, keskivaikea, vaikea sekä syvä kehitysvamma. Lisäksi on olemassa myös muun muassa kansainvälinen ICF-luokitus. Tämä luokituksen mukaisesti mitataan terveyttä, toimintarajoitteita sekä toimintakykyä. Toimintakyky jaetaan neljään osaan, joita ovat ympäristötekijät, ruumiin rakenne, suoritukset ja osallistuminen sekä kehon toiminnot. Jokainen osa vielä jakautuu useampaan pääluokkaan sekä alaluokkiin ja -kohtiin. Määrittäminen on siis hyvin tarkka kuvaus toimintakyvystä. Kyseistä luokitusta voidaan käyttää apuna muun muassa palveluiden ja elinympäristön arvioinnissa ja suunnittelussa. (Vernerinet 2017a.)

Kehitysvammaisia arvioidaan olevan Suomessa tällä hetkellä 35 000–40 000 (luku vuonna 2020 on noin 50 000) ja heistä suurin osa tarvitsee tukea ja apua jokapäiväisessä elämässään. Kehitysvammaisuus on hyvin laaja-alainen ja ehkä hieman epämääräinenkin käsite ja siksi määrä on vain arvio. (Kinnunen 2016, 15). Usein kehitysvammaisia pidetään enemmän toimenpiteiden kohteina kuin toimijoina. Heillä voi olla vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa itse omaan elämäänsä, vaikka tarkoituksena onkin, ettei kehitysvammaisuus poista ihmiseltä oikeutta osallistua ja vaikuttaa. (Kinnunen 2016, 15–16.) Maailmanpankki ja WHO (World Health Organization eli maailman terveysjärjestö) ovat yhdessä laatineet vuonna 2011 vammaisuutta koskevan maailmanraportin. Maailmassa on tällä hetkelle yli miljardi vammaista ihmistä. Raportin mukaan vammaisilla ihmisillä on yleensä mm. heikompi koulutustaso, huonompi terveys ja vähemmän taloudellisia mahdollisuuksia kuin muilla ihmisillä. Raportissa annetaan konkreettisia suosituksia hallitusten toimiin ja sen avulla annetaan merkittävä panos yleissopimuksen käyttöön. Ajatuksena on, että raportista tulisi vammaisille henkilöille ja heidän läheisilleen, ammattilaisille, palveluntarjoajille ja päätöksentekijöille välttämätön resurssi. (World Health Organization 2011, 11.)

YK on hyväksynyt vuonna 2006 yleissopimuksen, joka koskee vammaisten henkilöiden oikeuksia. Sopimuksesta käytetään yleisesti nimitystä YK:n vammaissopimus, YK:n vammaisten ihmisoikeussopimus tai yleissopimus. Kyseinen sopimus korostaa vammaisen henkilön oikeuksia ja kieltää kaikenlaisen syrjinnän. Sopimuksessa pyritään vammaisen ominaisuudet huomioon ottaen löytämään keinot jo olemassa olevien ihmisoikeuksien toteuttamiseen. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus ovat keskeisiä periaatteita sopimuksessa. Lähtökohtana on ihmisten ominaisuuden hyväksyminen ja erilaisuuden kunnioittaminen, vammaisten lasten oikeuksien kunnioittaminen sekä tasa-arvo. (Vernerinet 2019a.)

YK:n vammaissopimuksessa mainitaan mm., että vammaisella on samanlainen ihmisarvo, -oikeudet ja perusvapaudet kuin muillakin ihmisillä. Heidän tulee voida nauttia elämästään yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa, heillä on oikeus sananvapauteen ja mielipiteidensä ilmaisuun sekä oikeus saada

tarvitsemansa tiedot itselleen ymmärrettävässä muodossa. Sopimuksen mukaan yhteiskunnassa tulee edistää viranomaisten kanssa asiointia sekä vammaisten mahdollisuuksia työmarkkinoilla. (Vernerinet 2019a.)

4.2 Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan ihmisen oikeutta päättää, joko itsenäisesti tai tuettuna, itseään koskevista asioista sekä oikeudesta määrätä omasta elämästään. Jokaisella on oikeus yhdenvertaisuuteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä vapauteen. Jokaista tulee kohdella kunnioittavasti eikä vapautta saa riistää mielivaltaisesti. Tähän ei oikeuta myöskään ihmisen vammaisuus. Ihmisen oma mielipide on pyrittävä selvittämään käytettävissä olevien keinojen avulla. Kun pyritään siihen, että jokainen voi vaikuttaa ja määrätä omasta elämästään, ihminen motivoituu. Tällöin ihminen uskoo omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, mikä on erittäin tärkeää ihmisen oman hyvinvoinnin kannalta. Itsemääräämisoikeutta voidaan tukea muun muassa selvittämällä yhdessä ihmisen kanssa erilaisia vaihtoehtoja, keskustelemalla niistä sekä tukemalla uusien asioiden kokeilemistä. (Vernerinet 2017b.) Ihmisen elämä on onnellisempaa ja mielekkäämpää, kun päivään sisältyy omaehtoista toimintaa ja itsemääräämisoikeutta arjen askareisiin ja päivien kulkuun (Eriksson 2008, 176).

Lainsäädäntö turvaa Suomessa laajalti henkilön itsemääräämisoikeutta. Näitä lakeja ovat muun muassa perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki, sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä laki kehitysvammaisten erityishuollosta eli kehitysvammalaki. Näiden lisäksi myös YK:n vammaissopimuksessa määritellään itsemääräämisoikeudesta. (Vernerinet 2019b.) Suomen perustuslaki (11.6.1999/731) turvaa jokaiselle kuuluvat perusoikeudet sekä yksilön vapauden. Sen mukaisesti jokaisella on oikeus mm. yhdenvertaisuuteen, elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen sekä koskemattomuuteen. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.)

Yhdenvertaisuuslain (30.12.2014/1325) tarkoituksena on ehkäistä syrjintää, tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa sekä edistää yhdenvertaisuutta. Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301) mm. edistää ja ylläpitää hyvin-

vointia ja sosiaalista turvallisuutta. Sen tarkoituksena on vähentää eriarvoisuutta sekä edistää osallisuutta ja turvata yhdenvertaisesti tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut. Laki myös edistää asiakaskeskeisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sekä linjaa, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitseviin asiakkaisiin ja heidän etujensa toteutumiseen. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812), jota myös asiakaslaiksi kutsutaan, edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellista. Lain perusteella asiakkaalla on oikeus hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Laissa on määritelty mm. asiakkaan edun sekä toivomuksien huomioiminen. Asiakkaan etu tulee ensisijaisesti ottaa huomioon, asiakasta koskevien asioiden käsittelyssä. Asiakkaan tahdon selvittäminen sekä asiakkaan mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa omien palveluidensa suunnitteluun ja toteuttamiseen on huomioitu. Täysi-ikäisen asiakkaan itsemääräämisoikeudesta on muun muassa mainittu, että mikäli asiakas ei pysty rajoitteidensa vuoksi tuomaan omia mielipiteitään esiin tulee hänen tahtonsa selvittää hänen edustajansa, läheisensä tai omaisensa kanssa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (23.6.1977/519) korostaa jokaisen kehitysvammaisen oikeutta täysimääräiseen osallistumiseen yhteiskunnassa. Jokaisen mielipiteet, toiveet ja yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon. Lain mukaan kaikille on turvattava mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua omiin asioihinsa; ihmisten itsemääräämisoikeutta tulee vahvistaa ja itsenäistä suoriutumista tukea. Vuonna 2016 tehdyllä lakimuutoksella vahvistettiin entisestään erityishuollossa olevan henkilön itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä suoriutumista. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.) Lakien lisäksi myös YK:n vammaissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista määrittää, että vammaisilla on samanlaiset oikeudet ja vapaudet tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä kuten muillakin (Kinnunen 2016, 5).

4.3 Osallisuus

Osallisuutta voidaan katsoa useasta eri näkökulmasta. Sitä voidaan pitää muun muassa osallistumisena, voimaantumisenä, kansalaisuutena yhteisöllisyytenä, vaikuttamisena, osattomuuden ja syrjäytymisen vastakohtana, valinnanvapautena sekä asiakaslähtöisyytenä. Erilaiset näkökulmat eivät sulje toisiaan pois vaan merkitys voidaan nähdä joko yhteisöllisestä tai yksilön omasta näkökulmasta. Osittain käsitteet ovat myös päällekkäisiä. (Kivistö 2014, 42.)

Osallisuus ja sen edistäminen ovat osa yhteiskunnallisia tavoitteita. Se toteutuu vain, jos ihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja tuntea se mielekkääksi. Vastavuoroisuus on tärkeä osa osallisuutta. (Stenvall & Seppälä 2008, 3.) Osallisuus liittyy myös vahvasti yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen erityisesti harrastamisen, työn sekä yhteiskunnallisen toiminnan kautta (Kivistö 2014, 49). Osallisuuden avulla pyritään torjumaan köyhyyttä ja ehkäisemään syrjäytymistä. Eriarvoisuutta pyritään vähentämään osallisuutta edistämällä ja se onkin yksi tasa-arvon edellytys. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Osallisuus näkyy jokapäiväisessä arjessa ennen kaikkea omaehtoisena toimijuutena ja sen päivittäisenä määränä (Eriksson 2008, 176). Ihmisellä on valinnanvaraa ja vaihtoehtoisia toimintamahdollisuuksia ja hän toimii yhdenvertaisena yhdessä muiden kanssa. Kehitysvammaisten kohdalla osallisuus toteutuu silloin, kun heillä on mahdollisuus toimia eivätkä he ole vain toiminnan kohteita. (Tukiliitto.fi 2019.)

Osallisuus liitetään monesti hyvinvointiin (Stenvall & Seppälä 2008, 3; Haarni 2006, 47). Suomessa on tutkittu vammaisten ihmisten hyvinvointia monissa tutkimuksissa. Tutkimusten perusteella hyvinvointia parantaakin huomattavasti osallisuus yhteiskunnassa. Tutkimuksissa on myös kysytty ihmisten omia mielipiteitä ja tarkasteltu niitä. Erityisesti kun on kiinnitetty huomiota osallisuuteen, ihmisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen, on huomattu, että ne ovat keskeisiä asioita myös vammaisten ihmisten hyvinvoinnissa, tavoitteissa ja elämänkulturessa. (Haarni 2006, 47.) Maailmanpankissa määritellään sosiaalinen osallisuus niin, että se on prosessi, jolla parannetaan kaikkien osallistumista yhteiskuntaan sekä toisaalta parannetaan heikommassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuuksia ja kykyä osallistua yhteiskuntaan. Maailmanpankki työskentelee edistääkseen muun muassa osallisuutta ja vuonna 2018 ilmoitettiin

useista sitoumuksista edistää maailmanlaajuisesti vammaisten osallisuutta. Järjestössä toimiva vammaisneuvoja edistää vammaisuuden sisällyttämistä osaksi Maailmanpankin kehitysprojekteja muun muassa hyvien käytänteiden kautta. (The World Bank 2019.)

Osallisuutta ja inklusiota (vammaisten henkilöiden oikeus kuulua tavallisiin yhteisöihin eikä sijoittaa heitä omiin erillisiin yhteisöihin) tavoitellaan tietoisesti myös vammaispolitiikassa. Syrjintää ja ulossulkemista pyritään ehkäisemään niin rakenteellisesti kuin arkielämässäkin. Tämä näkyy laitosasumisen vähentämisenä ja pyrkimyksenä asumismuotoihin, joissa vammaiset ihmiset pystyvät elämään tasavertaisina ihmisinä muiden joukossa. Jotta vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa saataisiin parannettua, pyritään tekemään rakenteellisia muutoksia kehitysvamma-alalla. Näitä ovat muun muassa palveluiden kehittäminen entistä tarkoituksenmukaisemmiksi ja alan työntekijöiden asiantuntemuksen lisääminen koulutusta uudistamalla. (Eriksson 2008, 176.)

Osallisuutta voidaan edistää tukemalla ihmisen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, tarjoamalla oikeanlaista ja riittävää tukea sekä tukemalla työhön pääsyä ja siellä pysymistä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Osallisuus on vaikuttamista oman elämän kulkuun ja päätöksiin sekä osallistumista ympärillä olevan yhteisön toimintaan. Osallisuus lisää ihmisen vaikutusvaltaa, mahdollisuuksia sekä kykyjä eli se voimaannuttaa. Tällä voidaan lisätä ihmisen elämän laatua. (Adams 2008, 30–31.)

Edellyttääkö mukana oleminen toimijalta aktiivisuutta?

		Aktiivinen	Passiivinen
Motivoiva / kiinnostuksen herättävä taho	Toimija itse	Osallistuminen <ul style="list-style-type: none"> • intressi/kiinnostus • pohdinta, kyseenalaistaminen • aktivistiliikkeet ja yhdistykset • kieltäytyminen osallistumisesta • yksilön- tai kollektiivitoimijan itsetuottaminen osallistumalla 	Mukautuva / suostuva osallisuus <ul style="list-style-type: none"> • suostumus ja piittaamattomuus • yksilön mukautuminen enemmistön mielipiteisiin • muoti • piilovaikuttaminen • "ajopuuosallisuus"
	Muu taho	Osallistaminen <ul style="list-style-type: none"> • osallistaminen "kohteen" myötävaikutuksella • voimaannuttaminen • kansalaisuuden teknologiat • osallistamisohjelmat • kohderyhmän toimijuutta tuottavat ja voimistavat yhdistykset 	Pakottaminen / holhoaminen <ul style="list-style-type: none"> • totaaliset instituutiot ja organisaatiot • pakkojäsenyydet syntymän ym. kautta • manipulointi • symbolinen väkivalta • pakotetut rutiinit, aikataulut

Kuva 1. Martti Siisiäisen nelikenttä osallisuudesta (Siisiäinen 2015).

Martti Siisiäinen (2015) on määrittänyt osallisuudesta nelikenttämallin (kuva 1). Kuvan mukaisesti nelikentässä näkyy toiminnassa mukana olevan ihmisen oman aktiivisuuden vaikutukset osallisuuteen sekä taho, joka kiinnostuksen käsillä olevaan asiaan herättää. Kuvasta on nähtävissä, kuinka paljon ihmisen oma aktiivisuus ja mielenkiinto asioihin vaikuttaa osallisuuteen ja sen toteutumiseen. Motivaatiolla on suuri merkitys osallisuuden kokemukseen. Siisiäisen (2015) mukaan osallisuudessa on neljä tyyppiä: osallistuminen, osallistaminen, mukautuva/suostuva osallisuus sekä pakottaminen/holhoaminen. Tavoitteena olisi aito osallistuminen. Tällöin ihminen toimii vapaasti, tietoisesti ja itsenäisesti sekä osallistuu itseään kiinnostavia kohteita toteuttaviin toimintoihin. Kun osallistaminen onnistuu, niin pystytään "tuottamaan" osallistumiseen kykeneviä ihmisiä. Jotta mahdollisimman lähelle tätä päästäisiin, on tärkeää, ymmärtää, että ihmisen tulee osallistua omasta kiinnostuksestaan asioihin, jotta tuntee ne omakseen. (Siisiäinen 2015.)

Osallistamisessa ihmisen oletetaan ottavan aktiivisesti osaa toimintaan. Tarkoituksena on muun muassa voimaannuttaa ihmistä, opettaa uusia taitoja tai kohottaa itsetuntoa. Tavoitteena on mm. osallistuva kansalaisuus. Tästä osallisuuden muodosta on kysymys silloin, kun sosiaali- ja terveysalan järjestöt

parantavat muun muassa sellaisten ryhmien tilannetta tai asemaa, joilla on vain vähän sosiaalisia tai taloudellisia resursseja. Kun toimija ajautuu mukaan esimerkiksi jonkin ryhmän tai verkoston toimintaan, on kyseessä mukautuva / suostuva osallisuus. Ihminen voi itse olla sitä mieltä, että toimii yksilöllisesti, vaikka todellisuudessa kulkeekin joukon mukana. Pakottaminen / holhoaminen on diktatuuria ja se kohdistuu kaikkiin kansalaisiin (eliittiä lukuun ottamatta). Tämän lisäksi myös esim. vankilat edustavat tätä tyyppiä. Toimija itse on tässä kohtaa passiivinen, eikä hänen tarvitse pyrkiä tai suostua vallanalaisuuteen. (Siisiäinen 2015.)

4.4 Digitalisaatio

Digitalisaatiolla tarkoitetaan palveluiden sähköistämistä, prosessien digitalisointia sekä toimintatapojen uudistamista. Digitaalisista palveluista halutaan mm. käyttäjälähtöisiä, jokaiselle tarjolla olevia, helppokäyttöisiä ja turvallisia. Lisäksi pyritään muun muassa poistamaan turhaa asiointia, nopeuttamaan asiointia sekä palvelemaan myös häiriötilanteissa. Jotta digitaalisista palveluista saadaan toimivia, niitä kehitetään asiakkaan näkökulmasta lähtien. Julkisissa sähköisissä palveluissa Suomi on jo maailman kärkimaita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 5–6, 23.) EU-komissio on laatinut viime vuonna DESI raportin 2019 (The Digital Economy and Society Index). Raportissa vertaillaan EU-maita laajakaistayhteyksien, digitaitojen, kansalaisten internet-palveluiden käytön, digitaalisten julkisten palveluiden sekä yritysten digitalisaation hyödyntämisen osa-alueilla. Tässä raportissa Suomi on kokonaistuloksissa ensimmäisenä ja Ruotsi, Alankomaat sekä Tanska tulevat seuraavina. (European Commission 2019a.)

Julkisten digitaalisten palveluiden kategoriassa Suomi oli ensimmäisellä sijalla. Tutkimus koostui useasta eri muuttujasta kuten: sähköisten palveluiden käyttäjien määrä kaikista internetkäyttäjistä, julkisen hallinnon sähköisten lomakkeiden esitäytön määrä (onlinelomakkeet), julkisen hallinnon toimintojen käyttäminen täysin verkossa, hallituksen sitoutuminen avoimeen tietoon sekä yrityksille tarkoitettujen palveluiden yhteensopivuus. Muita muuttujia olivat: käyttäjien osuus (kaikista internetkäyttäjistä) jotka käyttivät sähköisiä terveyspalveluita ilman lääkärissäkäyntiä, yleislääkärien sähköisten palveluiden käytön määrä tiedon jakamisessa muille ammattilaisille sekä sähköisten reseptien

käyttö. Tutkimuksen mukaan jo nyt Suomessa lähes 50 % kansalaisista käyttää sähköisiä terveyspalveluita ja kaikista EU:n kansalaisista yli puolet haluaa päästä hallinnoimaan omia terveystietojaan verkossa. (European Commission 2019b, 3, 10.)

Tämän hetken näkemys on, että digitaidoista eli tietoteknisistä taidoista on tulossa jokaiselta vaadittava kansalaistaito. (Valtiovarainministeriö 2019a.) Eri- laisten sähköisten palveluiden käyttö edellyttää, että väestöllä on riittävä tietotekninen osaaminen ja motivaatio sekä asiointiin tarvittavat laitteet ja toimiva verkkoyhteys (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2016, 9). Digitaidot eivät ole uusi asia, vaan niitä on opetettu siitä asti, kun tietotekniikkaa alettiin yleisesti soveltaa ihmisten arjessa. Nykyisin kaikki ihmiset tarvitsevat digitaitoja; aiemmin suurin osa pärjäsikin elämässään vähemmilläkin taidoilla. Taitoja tarvitaan, jotta voidaan toimia nykyisessä tietoyhteiskunnassa. (Web-tietopalvelut 2019.) Digitaidot ovat konkreettisia käytännön taitoja. Tarvittavia digitaitoja ovat muun muassa erilaisten tietoteknisten laitteiden, erilaisten sovellusten, internetin, sähköpostin, sähköisen asioinnin, sosiaalisen median ja tiedonhaun käyttö, yhteydenpito, netiketti sekä tietoturvan perusteet. (Web-tietopalvelut 2019; Kansalaisopistojen liitto 2018, 4–5.)

Digitaitoja tarvitaan monien erilaisten palveluiden käyttöön. Tällaisia ovat esimerkiksi viranomaisille sähköisesti toimitettavat tiedot, kuten erilaiset hakemukset, lääkäriaikojen varaaminen, sähköinen resepti tai työpaikan hakeminen. (Kansalaisopistojen liitto 2018, 5.) Digitalisaatio on tullut lähelle ihmisten arkea ja se koetaankin osittain myös pelottavana asiana. Moni ihminen, joka ei halua, osaa tai uskalla käyttää digitaalisia laitteita, on vaarassa jäädä palveluiden ulkopuolelle. Digitaalisia palveluita voidaan pitää vaikeina ja kaukaisina ja ne vaativatkin opettelua. Huono taloudellinen tilanne voi edesauttaa digisyrjäytymistä, ihmisellä ei ole silloin välttämättä mahdollisuutta hankkia tarvittavia laitteita itselleen. (Valtiovarainministeriö 2019b, 13.)

Digitalisoidaan julkiset palvelut hanke on yksi tämän hetken kärkihankkeita. Hankkeen tavoitteena on tehdä julkisen hallinnon palveluissa sähköisestä asiointista ja viestinvälityksestä käytetyin tapa. Tavoitteen toteutuksen yhteydessä on myös lainsäädäntöä uudistettu ja laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta määrittää mm. saavutettavuusdirektiiviä. Laki edistää perusoikeuksien

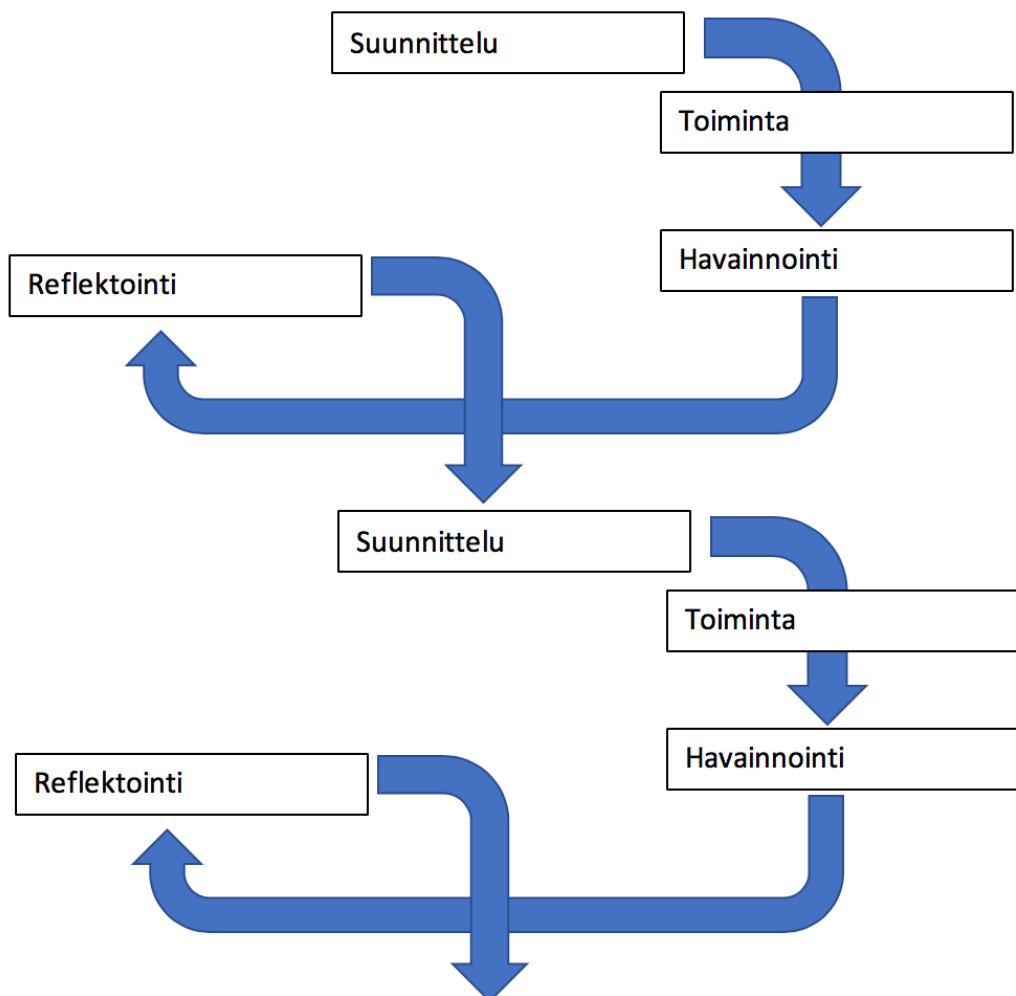
toteutumista sekä yhdenvertaisuutta. Myös vammaisten oikeuksia edistetään saavutettavuuden huomioimisella. On tärkeää, että jokainen pysyy mukana yhteiskunnan kehityksessä ja saa apua tarvittaessa. (Valtiovarainministeriö 2019b, 18, 22, 25.)

Tietoteknologia myös lisää osallisuutta. Kehitysvammaiselle henkilölle tietoteknisten laitteiden käyttö merkitsee esim. mahdollisuutta tietojen etsintään, vuorovaikutukseen ja aiemmin hankalien tai mahdottomien tehtävien suorittamiseen. Tietoteknologialla voidaan esim. tukea työllistymistä, opiskelua, kommunikointia, harrastustoimintaa, kuntoutusta ja parantaa itsetuntoa. Lisäksi se voi tarjota uudenlaista itsenäisyyttä, osallistumista ja sosiaalista vuorovaikutusta. (Haarni 2006, 30.) Tietoteknologian avulla palvelut voidaan tuoda jokaisen omaan kotiin ja mahdollistaa entistä paremmin esim. etätulkkauksen käyttö. Teknologiaa voitaisiin käyttää nykyistä laajemminkin mutta vastuullisilla toimijoilla ei vielä välttämättä ole riittävästi tietoa kaikista soveltamismahdollisuuksista. Tämä tuo haasteen kaikille toimijoille tietoteknologian hyödyntämiseen nykyistä tehokkaammin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 32.)

Kun mietitään digitaitojen kouluttamista, tulisi ihmisen oppia vähintään taidot, jolla hän pystyy suoriutumaan omassa arjessaan oleellisista tehtävistä. Näiden lisäksi olisi hyvä oppia ainakin ymmärtämään, miten suurelta osin tietotekniikka on ihmisen arjessa mukana sekä millaisia mahdollisuuksia ja huomioitettavia asioita tietotekniikkaan liittyy. Palveluiden siirtyessä entistä enemmän verkkoon, on verkkopalveluiden käytön oppiminen tärkeä taito, jotta esimerkiksi viranomaisasiointi sujuu sähköisesti. Yhteydenpito siirtyy nykyisin entistä enemmän verkkoon, joten erilaiset yhteydenpitotavat kuten sosiaalisen median käyttöä on hyvä opetella. Tietoturvan, turvallisen digipalveluiden sekä -laitteiden käyttö on tärkeää, ettei ihminen ole esimerkiksi alttiina huijauksille ja haittaohjelmille. Tietoteknisen sanaston hallinta helpottaa laitteiden ja ohjelmistojen käyttöä sekä oppimista ja käyttäjätuen hyödyntämistä. Tämän lisäksi ihmisiä tulisi rohkaista tekemään asioita digitaalisessa maailmassa myös itsenäisesti. Pelkkä asioiden osaaminen ei riitä vaan, ihmisiä tulee kannustaa käyttämään taitojaan rohkeasti. (Kansalaisopistojen liitto 2018, 9–10.)

4.5 Tuotekehittämisprosessi

Tuotekehittämiseen on useita erilaisia malleja. Tuotekehityksessä tavoitteena on kehittää joko uusi tuote tai parantaa jo olemassa olevaa tuotetta. Jotta kehitysprosessi saadaan käyntiin, tulee olla olemassa sekä tarve tietylle tuotteelle että idea sen toteuttamismahdollisuuksista. Lähtökohdat täytyy määrittää ensin. Prosessin alkuvaiheessa on tärkeää vastata kysymykseen, miksi tuotetta pitää kehittää juuri nyt? Lopputulemana yleensä päädytään kysymyksiin, kuinka asetettavaan tavoitteeseen vastataan ja mitä tehdään. Usein lähdetään liikkeelle olemassa olevasta ongelmasta tai tulevaisuuden visiosta. Monesti käytetään näitä molempia samassa kehitystyössä, jolloin ongelmista tulevat ristiriidat työntävät ja visiot vetävät kohti muutosta. (Jokinen 2010, 9, 89–99; Toikko & Rantanen 2009, 56–57.)

Kuva 2. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (Toikko & Rantanen 2009, 67)

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan kehittämisprosessi voidaan ajatella mm. koko ajan jatkuvana eli spiraalina (kuva 2). Kun prosessi saadaan kertaalleen vietyä loppuun asti, alkaa se jälleen alusta perustelun, organisoinnin ja toteutuksen reflektoinnin sekä täsmentämisen jälkeen. Näin toimintaa kehitetään jatkuvasti ja tuotos asetetaan aina uudelleen arvioitavaksi. Tämän mallin mukainen kehittäminen vaatii pitkäjännitteisyyttä ja ensimmäinen vaihe vasta antaa lähtökohdan kehittämiselle. Uudet kehät aina täydentävät edellisiä ja prosessi täsmentyy jatkuvasti. Varsinainen kehittyminen tapahtuu aina reflektion aikana. (Toikko & Rantanen 2009, 66–67.)

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan kehittämisprosessiin kuuluu viisi tehtävää eli perustelu, organisointi, toteutus, arviointi sekä tulosten levittäminen. Kehityksen toteuttamisen kannalta, tavoitteet kannattaa perustella mahdollisimman konkreettisesti. Vaikka usein joudutaan tavoitteita rajaamaan yhteen tai kahteen, voi niitä alkuvaiheessa määritellä useampiakin. Perusteluvaiheessa otetaan kantaa siihen, miksi rajauksia on tehty. Koska onnistunut kehittämistoiminta usein aiheuttaa kysymystä myös laajemmin niin tärkeää on ottaa kantaa myös siihen, kuinka kehittäminen vaikuttaa yleisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 56–58.)

Organisointivaiheessa suunnitellaan ja valmistellaan käytännön toteutus. Tavoite muodostaa lähtökohdan organisoinnille. Organisoinnissa laaditaan toimintasuunnitelma, jossa määritetään mahdollisimman konkreettisesti kehittämisen tavoite, kohde, toimijat ja resurssit. Tässä vaiheessa olisi jo hyvä saada työhön mukaan kaikki ne, joita kehittämistyö jollain tavalla koskettaa. Toimijoista voidaan muodostaa työryhmiä tai projektiryhmiä. Isoimmissa hankkeissa on lisäksi henkilö, joka koordinoi tai johtaa ryhmiä. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla halutaan kehitysryhmiin usein ulkopuolisia esimerkiksi liiketalouden asiantuntijoita, joilla ei ole alaan liittyviä ennakkoluuloja. Näin saadaan laajennettua kehittämistoiminnan näkökulmia. (Toikko & Rantanen 2009, 58–59.)

Toteuttamisessa ideoidaan, priorisoidaan, mallinnetaan ja kokeillaan. Ideointia tehdään jo perustelun ja organisoinnin aikana mutta tässä vaiheessa niihin voidaan palata. Kehittämistoiminta yleisesti on nimenomaan konkreettista te-

kemistä ja toteutus pyritään rajaamaan ja kohdentamaan mahdollisimman tarkasti. Kehittämistä pyritään tekemään aidossa ympäristössä, vaikka testaaminen voikin tapahtua osittain rajoitetussa ympäristössä. Testaamisesta kerätään palautetta koko ajan ja tarvittaessa sen perusteella kehitetään toimintaa ennen uutta testiä. Kehittämisen seuranta tehdään keskustelemalla työryhmissä. (Toikko & Rantanen 2009, 59–60.)

Toiminnan arvioinnin aikana tuotetaan tietoa, jonka avulla kehitysprosessia voidaan ohjata. Yksinkertaisimmillaan arvioidaan, onko prosessi saavuttanut sille asetetut tavoitteet sekä missä on onnistuttu ja missä ei. Kehittämissprosessin perustelua, organisointia ja toteutusta arvioidaan. Myös toimijat voivat tehdä arviointia ja tällöin luodaan yhteinen näkemys toiminnasta. Lisäksi arvioija voi olla joko ulkoinen tai sisäinen. Ulkoinen toimija katsoo arviointia prosessin ulkopuolelta käsin, kun taas sisäinen arvioija arvioi toimintaa, jossa on itse ollut mukana. (Toikko & Rantanen 2009, 61–62.)

Tulosten levittäminen tai juurruttaminen vaatii usein omaa erillistä prosessiaan. Joten sen ei välttämättä katsota sisältyvän itse kehitysprosessiin. Juurruttamista voidaan tehdä esimerkiksi tuotteistamalla. Tässä voidaan käyttää esimerkiksi kehitettävän toiminnon mallintamista. Tällöin edistetään kehitystyön tuloksen ymmärtämistä ja levittämistä. Tuotteistamiseen liittyy myös markkinointia ja myyntityötä. Käytännön työssä tarvitaan kuitenkin muutakin kuin tuotteistamista. Helposti arkityössä palataan vanhoihin toimintatapoihin, vaikka uudempi tapa olisikin hyväksi havaittu. Toiminnon levittäminen ja ylläpitäminen onkin sosiaalinen prosessi. Hieman pidempiaikainen koulutus on yksi tapa tukea tulosten levittämistä ja sen avulla loppukäyttäjät saadaan paremmin sitoutettua. Samalla heiltä kerätään palautetta ja jatketaan tuotteen kehittämistä. Tällöin käyttäjät sitoutuvat jatkokehittelyyn ja ovat samalla potentiaalisempia jatkotilaajia. Tulosten levittäminen onkin osallistava prosessi kuten tuotteen kehittäminenkin. (Toikko & Rantanen 2009, 61–62.)

5 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ JA SEN TOTEUTUS

Tämä opinnäytetyö oli toiminnallinen opinnäytetyö ja se toteutettiin tuotekehittämisen prosessin avulla. Työn tavoitteena oli koota toimeksiantajalle digikoulutusmateriaali, mitä heillä ei ole aiemmin ollut käytössä. Tämän avulla on tarkoitus lisätä yksikön työntekijöiden ja tulevien harjoittelijoiden sekä tätä kautta myös asiakkaiden digiosaamista. Materiaali toimii pohjana ja aihepankkina ryhmämuotoiselle digikoulutukselle, mitä tarjotaan asiakkaille.

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan ammattikorkeakouluissa opiskelleiden koulutuksen tavoitteena on, että valmistumisen jälkeen ihminen toimii alansa asiantuntijatehtävissä. Tähän liittyy myös se, että hänellä on myös perusteet alansa tutkimukseen ja kehittämiseen. Opinnäytetyön tulisikin jo olla työelämälähtöinen ja osoittaa riittävällä tasolla muun muassa alan tietoja ja taitoja. Toiminnallinen opinnäytetyö on yhdenlainen opinnäytetyön muoto. Tällainen työ voi olla esimerkiksi perehdyttämispöytäkirja, ohje tai opastus. Toiminnallinen opinnäytetyö on myös silloin, jos järjestetään esimerkiksi jonkinlainen tapahtuma tai kansainvälinen kokous. Toteutustapoja on myös useita kuten esimerkiksi vihko, opas, kotisivut tai sähköinen materiaali. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännössä tehtävä työ sekä sen raportointi. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tulisi tarkkaan harkita, millä tavalla aineistoa työhön kerätään. Opiskelijan tulee olla tarkkana, ettei opinnäytetyön työmäärä nouse opintopistemäärään suhteutettuna liian suureksi. Työn toteutuksessa opiskelijan täytyy tehdä kompromisseja omien ja toimeksiantajan toiveiden sekä kohderyhmän välillä, pitäen mielessään myös oppilaitoksen asettamat vaatimukset opinnäytetöille. Usein ongelmaksi saattaa myös muodostua se, että työn aiheesta on vain vähän julkaistua tietoa saatavilla. Työn alkuvaiheessa onkin hyvä selvittää, millaista tietoa työn toteuttamiseksi tarvitaan. Sopivia kysymyksiä onkin miksi, missä, kenelle ja millä tavalla tietoa tarvitaan. (Vilka & Airaksinen 2003, 56–57.)

Toiminnallisen opinnäytetyön raportissa opiskelija kertoo, mitä, miksi ja miten on tehnyt. Lisäksi kerrotaan työprosessista, tuloksista ja johtopäätöksistä. Lopuksi vielä arvioidaan prosessia, lopputuotetta sekä oppimista prosessin aikana. Työ kertoo lukijalle opiskelijan ammatillisen osaamisen sekä ammatillisen ja persoonallisen kasvun työn aikana. Opinnäytetyöraportin lisäksi toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelija tuottaa myös erillisen tuotoksen toimeksiantajalle. Tuotoksessa puhutellaan kohderyhmää eikä siinä selosteta opinnäytetyön prosessia tai oppimista kuten opinnäytetyöraportissa. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.)

Opinnäytetyön tuotekehittämisen malliksi valitsin spiraalimallin. Malli on esitelty tarkemmin kuvassa 2. Kyseinen malli soveltuu hyvin tämän tyyppiseen tuotekehittämiseen. Yhteistyökumppanillani ei ole aikaisemmin ollut käytössä digikoulutukseen minkäänlaista valmista runkoa tai materiaalia. Nyt kokoaamani materiaali on lähtökohta kehittämistyölle. Kun materiaalia hyödynnetään ryhmätoiminnassa jonkin aikaa, tulee siihen uusia kehittämistarpeita ajan kuluessa. Tällöin kehittämistyön perustelua, organisointia ja toteutusta täsmennetään ja kehitysprosessi alkaa uudelleen.

5.2 Toteutus

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan kehittämisprosessiin kuuluu viisi tehtävää eli perustelu, organisointi, toteutus, arviointi sekä tulosten levittäminen (Toikko & Rantanen 2009, 56–58). Seuraavassa käyn läpi työvaiheeni koulutusmateriaalin ensimmäisessä kehitysprosessissa.

5.2.1 Perustelu

Kehitysprosessi alkaa perusteluvaiheella. Perustelut tulee tehdä mahdollisimman konkreettisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 66–67.) Opinnäytetyöni perusteluvaihe alkoi oikeastaan jo kesällä 2019 kun otin ensimmäisen kerran yhteyttä yhteistyökumppaniini. Työn tavoitteeksi määrittyi jo silloin koota yhteistyökumppanilleni digikoulutusmateriaali, jonka avulla oli tarkoitus lisätä yksikön työntekijöiden ja tulevien harjoittelijoiden sekä heidän kauttaan myös asiakkaiden digiosaamista. Työn tarkoitus ja tavoitteet määritettiin tarkasti yhdessä yhteistyökumppanin kanssa ja keskustelua asiasta jatkettiin myös opinnäytetyön aloittamisen jälkeen. Tarkoitusta ja tavoitetta vielä selvennettiin

konkreettisemmaksi, vaikka ne olivatkin molemmilla osapuolilla hyvin yhtenevät alusta alkaen. Alkuvaiheessa myös päätettiin, että kokoamani materiaali liitetään liitteeksi opinnäytetyöhöni ja näin ollen se julkaistaan myös työn mukana. Mikäli materiaalia pystyvät hyödyntämään muutkin toimijat kuin yhteistyökumppanini, se on mielestäni hyvä asia.

Digikoulutusmateriaalin kehitysidea tuli suoraan työnantajan tarpeesta. Materiaalin kokoaminen juuri nyt oli monen asian summa, minulla oli sopiva taustakoulutus tietojenkäsittelyalalta, työnantajalla oli tarve kyseiselle koulutusmateriaalille ja aika kehitystyön toteuttamiselle oli oikea. Koska digitalisaatio ja digitaaliset palvelut kehittyvät nopeasti myös Suomessa, on tärkeää, että kaikilla ihmisillä on mahdollisuus lisätä omaa digiosaamista. Valmis koulutusmateriaali tukee yhtenäisen koulutuksen toteutumista asiakkaille. Kouluttajana voivat toimia kaikki vuorollaan, materiaalin avulla voidaan jatkaa siitä, mihin edellinen kouluttaja on lopettanut. Tämän tyyppisessä kouluttamisessa voidaan myös käyttää hyödyksi kouluttajan vahvuuksia toimia erilaisissa tilanteissa tai erilaisten koulutettavien/asiakkaiden kanssa.

Tulevaisuuden ajatuksena olisi, että materiaali mahdollistaisi kurssimuotoisen ryhmätoimintamahdollisuuden. Kouluttaja pystyisi hyödyntämään omia vahvuuksiaan kouluttajana ja koulutuksen runko sekä tietopohja tulisi materiaalista. Koulutustavat ja tarpeelliset apukeinot kouluttaja sovittaisi asiakkaiden tarpeiden mukaan. Kun materiaalia päästään hyödyntämään useamman kerran, alkaa pikkuhiljaa ilmetä materiaalin päivitystarpeita ja toivottavasti myös materiaalin laajennustarpeita, jolloin kehitysprosessi alkaa jälleen uudelleen. Jossain vaiheessa ollaan tilanteessa, jossa materiaalipankki on laajentunut ja sen avulla kouluttaja pystyy lisäämään omaa digiosaamistaan ja asiakasryhmän mukaisesti räätälöimään yksilöllisempiä koulutuskokonaisuuksia.

5.2.2 Organisointi

Organisointivaiheen ajatuksena on laatia toimintasuunnitelma koko kehittämisprosessille (Toikko & Rantanen 2009, 58–59). Toimintasuunnitelma alkoi kehittyä jo samaan aikaan perusteluvaiheen kanssa. Alustavaa suunnitelmaa joudin tekemään jo ihan opinnäytetyön suunnitelmaa vartenkin. Toimintasuunnitelma laadittiin yhteistyökumppanien kanssa yhdessä valmiiksi ja mukana oli

edustajat sekä Vaalijalan kuntayhtymältä että Savoset Mäntyharjulta. Yhteistyö sujui hyvin ja työn tavoite, kohde sekä toteutukseen osallistujat saatiin konkreettisesti sovittua. Toimintasuunnitelmaa ei laadittu kirjallisena koska koulutusaiheiden suunnittelua lukuunottamatta, ainoastaan minä työstin prosessia eteenpäin.

Koottavan materiaalin tarkoituksena oli toimia kouluttajan materiaalina, eikä sitä ollut tarkoitus jakaa asiakkaille sellaisenaan. Materiaali päätettiin toteuttaa sähköisenä, jotta sen käyttäminen digitaalisia laitteita hyväksikäyttäen ja päivittäminen tulevaisuudessa olisi helpompaa. Materiaalin koulutusaiheiden suunnitteluun ja rajaamiseen osallistuivat Savoset Mäntyharjun vapaaehtoiset asiakkaat sekä kaikki työntekijät. Koska työyhteisöön kuului vain viisi ihmistä, sovittiin, että kaikki osallistuivat kehittämistyöhön suunnittelemalla yhdessä koulutusaiheita sekä antamalla palautetta työstä. Minun työtehtäväkseni jäivät asiakkaiden toiveiden kuuntelu ja kirjaaminen, yhteistyöpalaverin järjestäminen työntekijöiden kanssa, yhdessä sovittujen aiheiden mukaisen materiaalin kokoaminen ja työstäminen yhdessä työntekijöiden kanssa, koulutusaiheiden ja -materiaalin testaaminen yhdessä asiakkaiden kanssa, materiaalin levittäminen käytäntöön sekä palautteiden kerääminen. Palautetta testikoulutuksista oli tarkoitus saada havainnoimalla koulutustilannetta sekä kysymällä suoraan asiakkaalta. Työntekijöiden antama palaute materiaalista tulisi sähköpostilla suoraan minulle. Koska työyhteisössä oli vain viisi ihmistä, sovimme, että varsinaista palautekysely ei pidetä.

5.2.3 Toteutus

Kehitysprosessissa toteutuksen tarkoituksena on ideoida, priorisoida, mallintaa ja kokeilla. Ideointia tehdään usein jo perustelun ja organisoinnin aikana, kuten tässäkin prosessissa tehtiin. (Toikko & Rantanen 2009, 59–60.) Työni ideointi alkoi jo opinnäytetyön aiheen sopimisen jälkeen pikkuhiljaa ja kulki mukana koko prosessin aikana. Vaikka ennen koulutusaiheiden suunnittelupalaveria minulla ei ollut vielä tiedossa koulutusaiheet, ideoin jo erilaisia tapoja työstää koulutusmateriaalia. Tässä vaiheessa myös konkretisoitui se, millä tyyllillä materiaalin kokoaisin eli huomioon tulisi ottaa niin peruskäyttäjät kuin edistyneemmät käyttäjätkin. Tarkoitus ei ollut tuottaa kaikkea materiaalin tietoa alusta alkaen itse vaan hyödyntää jo mahdollisimman paljon olemassa

olevia tietoja, linkkejä ja materiaalia. Materiaalin pyrin työstämään mahdollisimman yleispäteväksi, jotta sen päivitystarve olisi vähäisempi ja se olisi mahdollisimman laite- ja sovellusriippumaton. Materiaalin sisällön sain suunnitella vapaasti, vaikka aiheet tulivatkin yhteistyökumppanilta.

Aloitin työharjoitteluni Savonet Mäntyharjulla tammikuussa 2020. Kehittämisprosessin toteutus oli tarkoitus toteuttaa harjoittelun aikana. Harjoittelun alkupuoliskolla yksikössä oli kiireinen aika, joten kehitysprosessiani en päässyt aloittamaan heti harjoittelun alussa. Mielestäni ei ollut järkevää kuormittaa työntekijöitä lisää oman prosessini vuoksi. Aika koulutusaiheiden ideoimiseksi pystyttiin sopimaan vasta harjoittelun puolenvälin jälkeen. Harjoittelun alkupuoliskon käytin kuitenkin hyväkseni tutustumalla asiakkaisiin ja tarkkailemalla heidän reaktioitaan erilaiseen toimintaan, innokkuuttaan osallistua toimintaan sekä digitaalisten välineiden käyttämistä ja taitoja. Kehitysvammaiset olivat minulle uusi asiakasryhmä ja heidän kanssaan toimiminen toi itselleni paljon lisätietoa ja uudenlaista näkemystä koulutusmateriaalin kohderyhmästä. Asiakkaat olivat hyvin eritasoisia niin fyysisiltä kuin henkisiltä ominaisuuksiltaan ja taidoiltaan. Joillekin haasteita aiheuttivat motoriset taidot, jotka toisilla oli taas hyvinkin vahvoja. Vastaavasti jotkut olivat henkiseltä tasoltaan hyvinkin pienen lapsen tasolla, kun taas toisilla ajatus juoksi terävänä. Taidot menivät monesti vielä ristiin, joten asiakasjoukko koostui hyvinkin erilaisista ihmisistä.

Ymmärsin harjoittelun alkuviikkojen aikana, että koulutusmateriaalin jokaisesta aihealueesta tulisi tehdä mahdollisimman laaja. Näin sama materiaali palvelisi mahdollisimman monenlaisia asiakkaita. Ne, joilla digitaaliset taidot olivat heikommat, pääsivät aloittamaan omalta tasoltaan mutta jo pidemmällä oleville pitäisi materiaalissa olla myös uutta oppimista. Vaikka koulutusaiheet oli tarkoitus suunnitella yhdessä työntekijöiden kanssa, oli mielestäni tärkeää kysyä myös asiakkaiden mielipiteitä ja toiveita. Harjoittelun alussa keskustelin useiden asiakkaiden kanssa digitaalisten laitteiden ja palveluiden käyttämisestä. Kerroin, että tarkoitukseni oli koostaa koulutusmateriaali ja pyysin heitä kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan tähän liittyen. Kerroin myös, että keskusteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, enkä kirjannut heidän tietojaan mihinkään muistiin. Kirjasin ainoastaan heidän ajatuksensa ja lopuksi vielä kävin asiakkaan kanssa lävitse, mitä olin kirjoittanut.

Toive	Vastaajat
Tabletin käytön opettelu.	1
Tabletin monipuolisemman käytön opettelu.	1
Tietokoneen käytön opettelu.	1
Aiemmin kesken jääneiden esitysten jatkaminen, viimeistely ja esittäminen.	3
Tablettien tai tietokoneiden käytön opettelu ei kiinnosta lainkaan.	3
Ei tarvetta opetella lisää tabletin käyttöä, on jo tarvittavat taidot.	2
Ei halua opetella tabletin käyttöä.	2
Musiikin kuuntelu tabletilla mukavaa, sitä lisää.	2
Videoiden katselu tabletilla mukavaa, sitä lisää.	2

Taulukko 1. Asiakkaiden toiveet digikoulutukseen liittyen

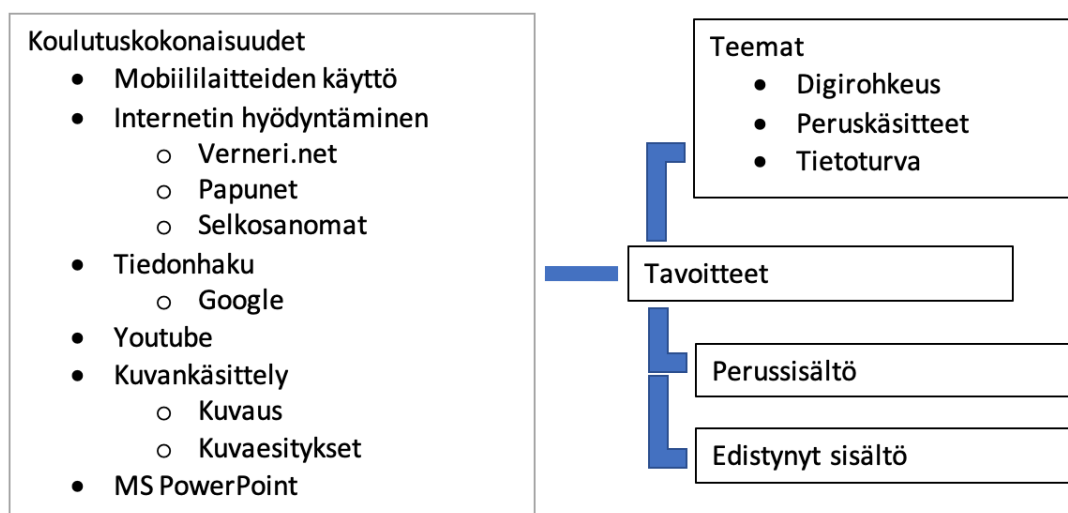
Taulukkoon 1 olen koonnut vastaukset, joita asiakkailta sain digikoulutuksesta keskustellessamme. Vasemmanpuoleisessa sarakkeessa on toive tai mielipide ja oikeassa sarakkeessa näkyy, kuinka moni asiakas kyseisen asian sanoi. Yhteensä keskustelin 13 asiakkaan kanssa, joten osa asiakkaista kertoi useamman kuin yhden toiveen tai ajatuksen. Asiasta keskustelu oli täysin vapaaehtoista ja moni asiakas kertoikin, ettei halua aiheesta kanssani keskustella. Tämä sopi minulle oikein hyvin; asiakkailta oli tottakai oikeus kieltäytyä. Osa keskusteli kanssani mielellään ja monesti keskusteluaiheet liikkuivat muidenkin aiheiden ympärillä. Koska tässä ei ollut kyseessä mistään virallisesta kyselytutkimuksesta, keskustelin mielelläni myös muista asioista. Pääasia oli, että asiakas kertoi hänelle mieluisista ja tärkeistä asioista. Vastauksista ja myös jokapäiväisestä toiminnasta yksikössä huomasin selvästi, että suurin osa käytti ja halusikin käyttää nimenomaan mobiililaitteita (tabletteja).

Asiakkaiden omien toiveiden kuuntelu antoi itselleni vähän pohjaa siitä, millaisia digitaalisia kiinnostuksenkohteita tai taitoja heillä oli. Tarkoituksena ei ollut kertoa saamiani vastauksia sellaisenaan myöskään työntekijöille. Niiden tarkoituksena oli olla minulle pohjatietona, jonka pohjalta kävin keskustelua työntekijöiden kanssa koulutusaiheista. Huomasin kuitenkin heti työntekijöiden kanssa käydyssä keskustelun aikana, että asiakkaiden ja työntekijöiden ajatukset ja toiveet olivat hyvin samankaltaiset. Työntekijöiden pitkä yhteinen historia asiakkaiden kanssa ja asiakkaiden tuntemus näkyi selvästi tästä. Tämä oli

mielestäni tärkeää ja lisäsi myös omalta osaltaan asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta. Heidä oli kuunneltu ja heidän mielipiteensä huomioitu.

Koulutusmateriaali rajautui heti alusta koskemaan ainoastaan mobiililaitteita, sillä yksikköön oli hankittu useita tablet-tietokoneita asiakaskäyttöön mutta tietokoneita asiakaskäytössä oli vain yksi. Tätä ajatusta tukivat myös asiakkaiden omat toiveet. Jotta koulutusta voitiin ryhmämuotoisesti järjestää, oli laitteitakin oltava käytettävissä useita. Suunnittelupalaveri käytiin yhdessä kolmen työntekijän kanssa. Tämän jälkeen kävin poissaolleiden työntekijöiden kanssa asian läpi vielä erikseen, jotta heilläkin oli hyvä näkemys materiaalin sisällöstä ja mahdollisuus kertoa omia ideoita sisältöön lisättäväksi. Kaikilta työntekijöiltä tuli koulutusideoita hyvin ja saimme koottua kuuden aiheen koulutuskokonaisuuden. Keskustelimme myös tietoturvasta ja totesimme sen olevan erittäin tärkeä aihe. Totesimme sen kuitenkin olevan aiheena sellainen, ettei tälle kohderyhmälle tässä koulutusmateriaalissa koostettaisi aiheesta kokonaan omaa koulutuskertaa. Tietoturvaa käytäisiin läpi koulutusaiheiden sisällä aina tarvittaessa ja siitä tulisi materiaaliin lisätietolinkkejä.

Ennen yhteistä suunnittelupalaveria työntekijöiden kanssa, olin tutustunut hie-man digikoulutusmateriaalin kokoamiseen ja löytänyt Kansalaisopistojen liiton (2018) laatiman Kansalaisopistoille tarkoitetun kansalaisten digitaidot-kurssimallin. Keskustelun aikana näytin materiaalista löytyvän kurssimallin rakenteen ja sovimme, että lähden työstämään koulutusmateriaaliani mallin pohjalta soveltaen (kuva 3). Harjoitteluani oli tuossa vaiheessa enää kolme viikkoa jäljellä, joten sovimme myös, että työstän materiaalia itsenäisesti ja testaan kouluttamista yksittäisten asiakkaiden kanssa mahdollisimman pikaisesti. Työntekijät olivat valmiita olemaan myös apuna materiaalin työstössä, mikäli sitä olisin tarvinnut.

Kuva 3. Koulutusmateriaalin rakenne. Kansalaisopistojen liiton mallia soveltaen (Kansalaisopistojen liitto 2018, 9).

Aloitin kurssimateriaalin työstämisen kuvan 3 mukaisesti. Koulutuskokonaisuudet ja niihin liittyvät sisällöt näkyvät kuvan vasemmassa laidassa. Jokaiseen kokonaisuuteen sisältyy oikealla näkyvät teemat. Jokainen koulutuskokonaisuus sisältää digirohkeutta lisääviä elementtejä, aiheen peruskäsitteitä sekä tietoturvaa soveltuvien osien. Kaikki koulutuskokonaisuudet sisältävät aiheeseen liittyvien perustaitojen opettelua sekä lisäksi edistyneempiä sisältöjä tarpeen mukaan käsiteltäväksi. Osa aiheista sisältää vielä lisätietolinkkejä.

Materiaalin kokoamisen aikana testasin kahden asiakkaan kanssa, kummankin kanssa erikseen, materiaalin sisältöä ja koulutustapaa. Toinen heistä oli perustaitoja opetteleva ja toinen jo edistyneempi käyttäjä. Testasin samanaikaisesti useampaa aihealuetta (google-haku, youtube ja äänihaku). Kun asioita käytiin yhden asiakkaan kanssa kerrallaan lävitse, oli kouluttajankin helpompaa kokeilla erilaisia toimintamalleja. Asiakkaat olivat motivoituneita ja huomaamatta niin kouluttaja kuin asiakaskin innostuivat asiasta. Vein molempien kanssa hetkeä tarkoituksella keskustellen lävitse, eikä tarkoitukseni ollutkaan pitää varsinaista oppituntia vaan testata omia ajatuksiani materiaalin sisällöstä.

Kahdenkeskeisellä hetkellä ja keskustellen asiakkaalle mielenkiintoisista asioista mobiililaitteen käyttö oli lähes sivuroolissa. Kun kerroin vinkkejä esim. äänihaun kokeiluun niin molemmat asiakkaat saivat haun hyvin toimimaan ja

taas päästiin keskustelussa eteenpäin. Tuokioiden jälkeen kysyin asiakkailta suullista palautetta. Kummatkin asiakkaat kertoivat pitäneensä tuokiosta ja yhteisetä tekemisestä. Kummatkaan eivät kuitenkaan osanneet arvioida varsinaisesti digikoulutuksen toteutumista tai antaa siihen liittyviä kehitysehdotuksia. Tuokioiden aikana sain kuitenkin vahvistusta omalle ajatukselleni ja niiden jälkeen muokkasinkin koulutusmateriaalia vielä.

Materiaalin tekstiosuuden valmistuttua laitoin sen kommentoitavaksi yhteistyökumppanini edustajille sähköpostin liitteenä ja sain vastaukseksi, ettei heillä ole siihen muutettavaa. Materiaalissa kokosin siinä olevat aihealueet ja tuotin itse materiaaliin tekstin sekä otin kuvankaappaukset. Tämän jälkeen materiaali meni visuaaliseen muotoiluun Tanja Jaakkolalle. Hän rajasi kuvat, laittoi ne omille paikoilleen sekä lisäsi tarvittaessa nuolia, muokkasi tekstin (fontti, koko, muotoilu) ulkoisesti ja teki materiaalin kansilehden. Tehdyt muotoilut hyväksyin itse ja muutoksia tehtiin tarvittaessa. Sain materiaalista kaksi hieman erilaista versiota, jotka toimitettiin vielä kommentoitavaksi yhteistyökumppanini edustajille. He saivat valita vaihtoehdoista itselleen sopivamman version.

5.2.4 Arviointi

Toiminnan arvioinnissa tuotetun tiedon avulla kehitysprosessia voidaan ohjata. Vähintäänkin tulee arvioida, ovatko asetetut tavoitteet saavutettu sekä missä on onnistuttu ja missä ei. Prosessin perustelua, organisointia ja toteutusta arvioidaan. (Toikko & Rantanen 2009, 61–62.)

Arvioin itse kehitysprosessin perustelua, organisointia sekä toteutusta. Kehitysprosessissa perusteluvaihe oli hyvin pitkä mutta sen aikana yhteistyökumppanin kanssa tehtiin hyvin yhteistyötä. Perustelu oli jo valmiiksi määritetty ja rajattu yhteistyökumppanin toimesta ja työ tehtiin heidän tarpeistaan lähtien. Perusteluvaihe onnistui hyvin ja sen tavoitteisiin päästiin. Kehitysprosessin organisointivaihe kesti myös pitkään. Yhteistyö yhteistyökumppanin kanssa oli erittäin toimivaa ja avointa niin suunnitelmaa laadittaessa kuin koulutusaiheita mietittäessäkin.

Työnjako prosessissa oli selkeä. Koska vaihe kesti niin pitkään, se toi minulle haastetta olla muodostamatta vahvaa omaa mielipidettä koulutuksen aiheista.

Jo ennen kehitysprosessin varsinaista alkua oli sovittu, että Savoset Mäntyharjun työntekijät määrittävät koulutusaiheet. Prosessin aikataulutus olisi pitänyt määrittää jo organisointivaiheessa tarkemmin, toteutusvaihe olisi pitänyt saada aikaisemmin käyntiin. Aikataulutukseen olisi voinut lisätä vielä useamman testikoulutuksen materiaalin testaamiseksi laajemmin. Myös organisointivaiheen tavoitteisiin kuitenkin päästiin.

Prosessin toteutusvaihe jäi liian lyhyeksi niin oman aikataulutukseni kuin koronaepidemian takia. Suunnittelupalaveri olisi pitänyt sopia jo heti harjoittelun alussa kiireisen ajan päättymisen jälkeen koska tämä ajankohta oli tiedossa. Kun aikaa olisi ollut enemmän, olisin ehtinyt hyödyntää työntekijöiden ammatitaitoa enemmän materiaalin työstössä ja muokkauksessa. Lisäksi olisin ehtinyt järjestää testikoulutuksia useammalle asiakkaalle tai jopa asiakasryhmälle.

Koska varsinainen toteutusvaihe alkoi niin myöhään, ehdin kuitenkin tutustua asiakaskuntaan paremmin ja tämä toi uudenlaista näkemystä koulutusmateriaalin sisältöön ja tyyliin. Tärkeä osa toteutusvaihetta oli asiakkaiden ja työntekijöiden toiveiden ja ajatusten kuunteleminen sekä palautteet. Kun asiakkaatkin saatiin kehitystyöhön mukaan asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta voitiin tukea. Myös toteutusvaiheessa päästiin tavoitteisiin. Materiaalin sain koottua ja testattua aidossa ympäristössä ja tämä oli hyvin tärkeää. Asiakkaita varten koulutusmateriaali tehtiin.

Loppupalautteen yhteistyökumppanilta sain sähköpostitse. Palautteen antoi yksi henkilö, sillä työyhteisön muut työntekijät olivat koronatilanteen vuoksi sijoitettuina muissa yksiköissä. Saadun palautteen mukaan materiaali oli helppo- ja selkeälukuinen, eikä siihen ollut parannusehdotuksia. Kokonaisuudessaan kehittämisprosessi oli mielestäni onnistunut. Aikataulut olivat liian tiukat mutta ne olivat itse laatimiani. Luotin siihen, että pystyn työstämään koulutusmateriaalin nopeammin kuin oikeasti pystyin. Materiaali kuitenkin valmistui aikataulun mukaisesti, vaikka kiire hieman tulikin.

5.2.5 Tulosten levittäminen

Tulosten levittäminen vaatii monesti oman kehitysprosessin eikä sen välttämättä katsota kuuluvan osaksi itse kehitysprosessia. Tähän liittyy monesti

asian markkinointia. Jotta ei palata vanhoihin totuttuihin rutiineihin ja unohdeta kehittämisprosessin tulosten hyödyntämistä, on loppukäyttäjää hyvä kouluttaa uuteen asiaan. Samalla voidaan kerätä palautetta, jonka avulla toimintaa voidaan uudelleen kehittää. Tällöin saadaan ihmiset sitoutettua uuteen asiaan paremmin. (Toikko & Rantanen 2009, 61–62.)

Koulutusmateriaali oli tarkoitus käydä kasvatusten läpi Savonet Mäntyharjun työntekijöiden kanssa. Näin materiaali olisi ollut kaikille hieman tutumpi ja sen sisällön sijoittelu ja käyttö olisi ollut helpompi selittää ja ymmärtää. Koronaepidemia kuitenkin katkaisi harjoitteluni viikkoa liian aikaisin ja jouduin levittämään tulokset eli jalkauttamaan työn sähköisesti työntekijöiden käyttöön. Toimitin materiaalin yhteistyökumppanini edustajille sähköpostilla, johon laitoin tietoa materiaalin käyttämisestä ja päivittämisestä. Toimitin materiaalin kahdessa eri formaatissa, Word- ja Pdf-tiedostoina. Word-tiedoston toimitin sen vuoksi, että materiaalin päivittäminen on tulevaisuudessa helpompaa. Pdf-dokumentti on helpompi siirtää käytettäväksi suoraan mobiililaitteeseen. Kun tiedostoa käytetään sähköisesti, käyttäjä pystyy hyödyntämään kaikki materiaalin lisätietolinkit suoraan. Tulevaisuudessa olisi tärkeää, että koulutusmateriaali saataisiin ahkeraan käyttöön ja avuksi siihen tarkoitukseen, mihin se on tehty.

6 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Opinnäytetyötä tehtäessä lähdekriittisyys on tärkeää. Mikäli aihetta on tutkittu paljon aiemmin, voi tietoa olla saatavissa paljonkin mutta eri tavalla tehdyt tutkimukset ovat voineet tuottaa hyvinkin erilaisia jopa ristiriitaisia tuloksia. Lähdeaineistoa tarkasteltaessa, kannattaa kiinnittää huomiota aineiston ikään ja laatuun sekä aineiston tuottajan auktoriteettiin ja ikään. Varmin valinta on yleensä asiantuntijaksi tiedetyn tekijän tuore ja ajantasainen lähde. Seuraamalla oman alan kirjallisuutta ja tutkimuksia, pääsee helposti käsiksi ajantasaisiin ja luotettaviin lähteisiin. Lähteen auktoriteetin arvioinnin voi tehdä lähde luettelon ja lähdeviitteiden perusteella. Usein toistuva tekijä kertoo, että hänellä on kyseisellä alalla auktoriteettia ja tunnettavuutta. Yleensä kannattaa myös valita mahdollisimman tuoreet lähteet, sillä monien alojen tutkimustieto muuttuu nopeasti. Alkuperäisiä julkaisuja tulisi suosia lähteinä, sillä toissijaiset

lähteet ovat aina tulkintaa alkuperäisestä julkaisusta. Tärkeää on myös, ettei lähteen tietoa muuta tai vääristele. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 70–73.)

Tämän opinnäytetyön lähteinä olen pyrkinyt käyttämään luotettavia lähteitä. Käytetyt verkkosivut ovat ministeriöiden, järjestöjen yms. ylläpitämiä. Käyttämäni lähdeaineisto on myös mahdollisimman ajantasaista ja tuoretta vaikka myös yli kymmenen vuotta vanhaa aineistoa on käytetty. Sopivia lähteitä etsin sosiaalialalla aiemmin tehdyistä opinnäytetöistä, väitöskirjoista sekä pro graduista. Hakuja tein muun muassa järjestelmistä Google Scholar, Theseus, Helsingin yliopiston e-thesis ja Tampereen yliopiston Trepo. Lisäksi lähteinä on lakeja, alan kirjallisuutta ja paljon erilaisia sähköisiä julkaisuja.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) mukaan Suomessa tutkimuksen tekijän tulee noudattaa yleisiä eettisiä periaatteita. Näitä ovat tutkittavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen; kulttuuriperinnön ja luonnon monimuotoisuuden kunnioittaminen sekä tutkimuksen toteuttaminen niin, ettei siitä aiheudu tutkittaville merkittäviä vahinkoja, riskejä tai haittoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7.) Kehitysvammaiset henkilöt luetaan tässä ohjeistuksessa vajaakykyisiksi ja heidän kohdallaan eettiset periaatteet on määritelty vielä tarkemmin.

Vajaakykyisille tulee antaa tietoa tutkimuksesta niin, että hän pystyy ymmärtämään sen sisällön. Ensisijaisesti vajaakykyinenkin antaa itse suostumuksen osallistua tutkimukseen ja vajaakykyisen tutkittavan itsemääräämisoikeutta sekä vapaaehtoisuuden periaatetta tulee kunnioittaa. Mikäli tutkimukseen osallistuminen ei ole vajaakykyisen edun mukaista tulee tutkijan se keskeyttää. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 10.) Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden yksilöiviä tietoja ei ole tarkoituksenmukaista julkaista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 13).

Tutkimuseetiikalla tarkoitetaan yhteisesti sovittuja pelisääntöjä. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä puolestaan tarkoitetaan sitä, että tutkimusta tehtäessä noudatetaan eettisesti kestäviä tutkimus- ja tiedonhakumenetelmiä eli niitä, jotka tiedeyhteisö on hyväksynyt. Tutkimustyössä ja tutkimustulosten esittämisessä on noudatettava rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Toisten teke-

mää työtä tulee kunnioittaa ja tutkijan on esitettävä omat ja toisen tutkimustulokset oikeassa valossa ja muistettava lähdemerkinnät. Viittaamisessa ja lähdemerkinnöissä tulee noudattaa huolellisuutta, jolloin työn katsotaan noudattavan hyvää tieteellistä käytäntöä. Vilpillisyys ja epärehellisyys eivät kuulu tutkimustyöhön eivätkä opinnäytetyöhön. (Vilka 2015, luku 2.)

Tutkimusetiikkaa tulee noudattaa tutkimusta tehtäessä samoin kuin ammattilainen noudattaa ammattietiikkaakin omassa työssään. Tutkimustyö yleistyy työelämässä ja tutkimusetiikan muuttuvia sääntöjä ja ohjeita tulee seurata ja osaamista ylläpitää kuten muutakin ammattitaitoa. Ennen tutkimuksen aloittamista kaikkien työn osapuolien oikeudet, asema, vastuut ja velvollisuudet tulee määrittää ja kirjata. (Vilka 2015, luku 2.)

Hain ennen opinnäytetyöni aloittamista tutkimusluvan toimeksiantajalta. Tämä on heidän käytäntönsä kaikkien opinnäytetöiden kohdalla. Lisäksi opinnäytetyöstä laadittiin oppilaitoksen laatima opinnäytetyösopimus. Opinnäytetyöni ei varsinaisesti sisältänyt tutkimusta. Keskustellessani asiakkaiden kanssa heidän toiveistaan ja ajatuksistaan digikoulutuksesta en kirjannut ylös kuin ainoastaan taulukossa 1 mainitsemani asiat. En kirjannut mitään tietoa, mistä asiakkaan voisi tunnistaa enkä itsekään enää muista, kuka asiakas sanoi mitään. Tarkoituksena ei ollut tehdä varsinaista tutkimusta vaan saada pohjatietoa itselleni ennen aiheiden ideointia työntekijöiden kanssa. Kunnioitin keskusteluun osallistuneiden itsemääräämisoikeutta ja painotin heille selvästi, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Olen pyrkinyt huolellisuuteen opinnäytetyöni viittauksissa ja lähdemerkinnöissä. Olen pyrkinyt erottamaan työssä selkeästi oman tekstini lähteiden kirjoittamista teksteistä. Olen mielestäni noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä sekä tutkimusetiikkaa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen ja toteutin sen tuotekehittämisen prosessin mukaisesti. Tuotekehityksen tarkoituksena on joko kehittää uutta tai parantaa jo olemassa olevaa tuotetta. Oma työni kokosin digikoulutusmateriaalin käytettäväksi kehitysvammaisten päivätoiminnassa. Yhteistyökumppanillani ei

ollut aiemmin käytössä vastaavaa materiaalia, joten tässä oli kyseessä uuden tuotteen kehittäminen. Kehittämisprosessissa toteutin toimintatutkimuksen spiraalimallia (kuva 2), jonka mukaan kehitysprosessia pidetään jatkuvana prosessina. Kokoamani materiaali on varsinaisesti lähtötaso koko kehitysprosessille ja on tarkoitus, että sen kehittämistä ja parantamista jatketaan spiraalimallin mukaisesti eteenpäin.

Olin itse erityisen kiinnostunut aiheesta, sillä tässä työssä minun oli mahdollista yhdistää aiempi ammattitaitoni tietojenkäsittelyalalta opiskelemaani sosiaalialaan. Opintojeni aikana henkilökohtaisena tavoitteenani on ollut löytää opinnäytetyöaihe, jossa voin hyödyntää myös aiempaa osaamistani. Tulevaisuudessa toivon, että voisin näitä hyödyntää myös työssäni. Uskon, että oma ammatillinen kasvuni ja tuleva moniammatillisuus ovat vahvuuksiani tulevaisuudessa. Pystyn yhdistämään ja hyödyntämään molempien alojen ammattitaitoani digitalisoituvassa maailmassa.

Opinnäytetyössäni vahvojen tietojenkäsittelytaitojen ansiosta pystyin keskittymään kohderyhmään ja heidän erityistarpeisiinsa. Kehitysvammaisista oli itselläni vain vähän aikaisempaa kokemusta. Opinnäytetyöni ja ammatillisuuteni vuoksi, harjoitteluaika Savonet Mäntyharjulla oli mielestäni erittäin tärkeä. Jotta pystyin koulutusmateriaalia kokoamaan, oli erittäin tärkeää ymmärtää kohderyhmää hieman paremmin. Olisi ollut erittäin haastavaa – ellei jopa mahdotonta – koota materiaalia kohderyhmälle, josta ei ole itsellä minkäänlaista tietoa.

Vaikka koulutusmateriaalin aiheet tulivat suoraan Savonetilta, materiaalin sisältö oli minun päätettävissäni. Materiaali kävi useamman kerran prosessin aikana yhteistyökumppanin kommentoitavana. Kommenttien perusteella materiaaliin tehtiin haluttuja muutoksia. Valikoituneet aiheet olivat hyvin pitkälti samoja tärkeitä taitoja, joita viitekehyksen digitalisaatio-osuudessakin oli lähteistä nähtävissä. Laitteiden ja sovellusten käyttö, internetin hyödyntäminen, tiedonhaku ja tietoturva nousivat konkreettisesti esiin molemmissa. Näiden aiheiden kouluttaminen vastasi juuri siihen tarpeeseen, mitkä taidot tulevaisuudessakin ovat tärkeitä. Digisyrjäytymisen ehkäiseminen, itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden tukeminen sekä inklusion helpottaminen olivat aiheita, joihin tällä koulutusmateriaalilla mielestäni pyritään vastaamaan.

Opinnäytetöitä työtäni vastaavista aiheista en löytänyt. Käytin tukenani muita tuotekehitystä sisältäviä, pääasiassa, sosiaalialan opinnäytetöitä. Näistä sain näkemystä vastaaventyyppisen opinnäytetyön tekemisen prosessista sekä löysin omassa työssäni hyödynnettäviä lähteitä. Löysin erittäin mielenkiintoisia töitä ja sain paljon apua, miten materiaalia ja prosessia yleensä kannattaa lähteä työstämään. Myös yhteistyökumppanilleni on laadittu paljon erilaisia opinnäytetöitä sekä ylemmän ammattikorkean opinnäytetöitä ja pro graduja. Yhteistyö opinnäytetyöni ohjaajan sekä Savoset Mäntyharjun työntekijöiden kanssa olikin erittäin antoisaa ja apua sain, kun siihen oli tarvetta. Erityisesti heidän ammattitaitonsa kyseisen kohderyhmän kanssa oli minulle suureksi avuksi.

Haasteina tässä opinnäytetyössä oli myös oma aikataulutukseni. Vaikka aikaa olisi pitänyt olla runsaasti niin ajan kuluessa tuli kuitenkin kiire. Aikataulu olisi pitänyt suunnitella alusta asti tarkemmin ja asettaa itselleni selkeitä väliaikatauluja. Tähän sain ohjeistusta heti opinnäytetyön aloittamisesta alkaen mutta silti aikataulutus epäonnistui. Koulutusmateriaalin sain kuitenkin valmiiksi aikataulun puitteissa, joten yhteistyökumppanille tämä ei välttämättä näkynyt samalla tavalla kuin minulle. Itse venyitin vain päivien pituutta. Myös opinnäytetyön kirjallinen raportti valmistui suunnitellusti. Koulutusmateriaalin koostamisessa koin haasteelliseksi koota materiaalin, joka ei olisi liian haasteellista tasoa mutta sopisi kuitenkin myös edistyneemmille käyttäjille. Koulutuksen runkoon sain apua Kansalaisopistojen liiton julkaisusta kansalaisten digitaidotkurssimalli (Kansalaisopistojen liitto 2018). Koin, että kansalaisopistojen kurssit on tarkoitettu kaikenlaisille käyttäjille ja toimisi hyvänä ohjeena myös minun materiaalissani.

Opinnäytetyöni vastaa mielestäni asetettuihin tavoitteisiin ja toivon, että koulutusmateriaali otetaan käyttöön ja sen kehittämistä jatketaan tulevaisuudessa. Materiaali on tarkoitettu käytettäväksi, muokattavaksi ja muutettavaksi. Olen materiaalin sisältöön tyytyväinen ja mielestäni onnistuin laatimaan sen yleisluontoiseksi (lukuun ottamatta Powerpoint-ohjeistusta) ja laite- tai sovellusriippumattomaksi. Tämä vähentää osaltaan päivitystarvetta sillä ohjeita pystytään

hyödyntämään monenlaisissa ympäristöissä. Mikäli materiaalia voidaan hyödyntää myös muissa ympäristöissä ja kohderyhmillä se on mielestäni ainoastaan positiivinen asia.

Opinnäytetyöprosessi on ollut opettavainen ja tukenut ammatillista kasvuani sosiaalialan ammattilaiseksi. Toiminnallinen opinnäytetyöprosessi osoittautui hyvin työllistäväksi, sillä tämän opinnäytetyöraportin lisäksi kokosin myös koulutusmateriaalin. Prosessin aikana olen oppinut kehittämistyön suunnittelua sekä läpi viemistä, kun olen itse ollut vastuussa prosessin sujumisesta. Aikataulutusta minun pitää oppia tekemään entistä tarkemmin. Prosessi myös opetti minulle asioita omasta itsestäni ja luottoa omaan tekemiseen. Vaikka opinnäytetyöni valmistumisen aikaan Suomessa eletään poikkeusoloja koronaepidemian vuoksi, olen pystynyt opinnäytetyön kirjoittamaan. Opinnäytetyöprosessini alkoi kesällä 2019 idean sopimisella yhteystyökumppanin kanssa ja nyt toukokuussa 2020 työ on viimein valmis.

Työhöni liittyviä jatkokehitysaiheita nousi työn edetessä muutamia. Tottakai koostamani materiaalin edelleen kehittäminen on niistä yksi. Materiaalissa jo olemassa olevaa tietoa täytyy päivittää mutta myös uutta sisältöä ja uusia aihealueita kannattaa lisätä tarpeen mukaan. Lisäksi jatkokehityksen kohteena voi olla erilaisten apuvälineiden sekä koulutustapojen kartoittaminen kouluttamisen tueksi.

LÄHTEET

Adams, R. 2008. Empowerment, participation and social work. 4. painos. New York: Palgrave Macmillan.

Braddock, D. & Parish, S. 2001. An Institutional History of Disability. Teoksessa Albrecht, G., Seelman, K. & Bury, M. (toim.) Handbook of Disability studies. Kalifornia: Sage Publications, 11–68.

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot –vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kehitysvamma-liitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-tutkimuksia-3.pdf> [viitattu 25.4.2020].

European Commission. 2019a. The Digital Economy and Society Index (DESI). WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi> [viitattu 23.4.2020].

European Commission. 2019b. Digital Public Services. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=59975 [viitattu 23.4.2020].

Haarni, I. 2006. Keskenestä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193808> [viitattu 25.4.2020].

Jokinen, T. 2010. Tuotekehitys. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://lib.tkk.fi/Reports/2010/isbn9789526033204.pdf> [viitattu 8.12.2019].

Kansalaisopistojen liitto. 2018. Kansalaisen digitaidot -kurssimalli. Kansalaisopistojen liiton hankemateriaalia kansalaisopistoille. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2018/05/Kansalaisen_digitaidot_2018.pdf [viitattu 12.12.2019].

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta. 2016. Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit. PDF-dokumentti. Saatavissa: [https://www.kvank.fi/wp-content/uploads/Osallisuutta-ja-työllistymistä-edistävän-toiminnan-laatukriteerit.pdf](https://www.kvank.fi/wp-content/uploads/Osallisuutta-ja-tyollistymista-edistaen-toiminnan-laatukriteerit.pdf) [viitattu 11.4.2020].

Kinnunen, T. 2016. Kenellä on oikeus päättää? -itsemääräämisoikeus kehitysvammaisten erityishuollossa lainsäädännön näkökulmasta. Pro gradututkielma. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201703031565> [viitattu 23.4.2020].

Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Väitöskirja. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-751-3> [viitattu 9.5.2020].

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2012. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. 1.–3. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Nieminen, A. 2012. Vammaiskäsityksen kehityksestä Suomessa. Teoksessa Oikarainen T. & Pölkki H. (toim.) Näkökulmia vammaisuuteen, 65–74. Saatavissa: <https://tukikeskushilma.fi/wp-content/uploads/2020/03/Näkökulmia-vammaisuuteen.pdf> [viitattu 9.5.2020].

Nilola, P. 2019. Digitaidot kuuluvat kaikille. Blogi-kirjoitus. Päivitetty 15.3.2019. Saatavissa: <https://inhimillista.blog/2019/03/15/digitaidot-kuuluvat-kaikille/> [viitattu 7.12.2019].

Savonet Mäntyharju. 2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.vaalijala.fi/savonet_mantyarju [viitattu 25.3.2020].

Siisiäinen, M. 2015. Osallisuus ja osallistuminen. Verkkolehti. *Suuntaaja* 3. Saatavissa: <https://www.aspa.fi/fi/suuntaaja/suuntaaja-32015/osallisuus-ja-osallistuminen#e8b3fae1> [viitattu 9.5.2020].

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504227254> [viitattu 25.4.2020].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Digitalisaatio terveyden ja hyvinvoinnin tukena. Sosiaali- ja terveysministeriön digitalisaatiolinjaukset 2025. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3782-6> [viitattu 22.4.2020].

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talon lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/100/Talon_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf [viitattu 25.4.2020].

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatio. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-739-8> [viitattu 9.12.2019].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Osallisuus. WWW-dokumentti. Päivitetty 1.11.2019. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus> [viitattu 10.12.2019].

The World Bank. 2019. Social Inclusion. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion#1> [viitattu 9.5.2020].

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-7732-4> [viitattu 8.12.2019].

Tukiliitto.fi. 2019. Osallisuus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tukiliitto.fi/tavoitteet/osallisuus/> [viitattu 10.12.2019].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf [viitattu 26.4.2020].

Vaalijala. 2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vaalijala.fi> [viitattu 25.3.2020].

Valtioneuvosto. 2019. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistava ja osaava suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-756-7> [viitattu 11.4.2020].

Valtiovarainministeriö. 2019a. Miten digitaalisuus vaikuttaa arkeen?. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://vm.fi/miten-digitaalisuus-vaikuttaa-arkeen-> [viitattu 11.12.2019].

Valtiovarainministeriö. 2019b. Digitaalinen Suomi – Yhdenvertainen kaikille. Digi arkeen -neuvottelukunnan toimintakertomus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-004-4> [viitattu 11.12.2019].

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi> [viitattu 9.5.2020].

Vernerinet.net. 2017a. Kehitysvammaisuuden määritelmiä. WWW-dokumentti. Päivitetty 4.9.2017. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuuden-maaritelmia> [viitattu 10.12.2019].

Vernerinet.net. 2017b. Itsemääräämisoikeus. WWW-dokumentti. Päivitetty 9.8.2017. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/itsemaaraamisoikeus> [viitattu 10.12.2019].

Vernerinet.net. 2019a. YK:n vammaissopimus. WWW-dokumentti. Päivitetty 1.10.2019. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/ykn-vammaissopimus> [viitattu 10.12.2019].

Vernerinet.net. 2019b. WWW-dokumentti. Päivitetty 9.8.2019. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/itsemaaraamisoikeus-ja-lainsaadanto> [viitattu 10.12.2019].

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 26.4.2020].

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Web-tietopalvelu. 2019. Digitaidot. www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.webtieto.com/p/digitaidot.html> [viitattu 12.12.2019].

World Health Organization. 2011. World report on disability. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.who.int/publications-detail/world-report-on-disability> [viitattu 9.5.2020].

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.

Mobiililaitteiden käyttö digiryhmätoiminnassa

Mervi Muurikka

Ulkoasu: Tanja Jaakkola

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	3
2 MOBIILILAITTEIDEN KÄYTTÖ.....	3
3 INTERNETIN HYÖDYNTÄMINEN.....	4
4 TIEDONHAKU GOOGLELLA.....	6
5 YOUTUBE JA SEN HYÖDYNTÄMINEN.....	7
6 KUVAUS MOBIILILAITTEELLA JA ESITYKSET.....	9
7 POWERPOINT.....	10
DIAESITYKSEN LUONTI JA MUOKKAUS.....	11

1 Johdanto

Tämä materiaali on laadittu opinnäytetyönä Savonet Mäntyharjun kehitysvammaisten päivätoiminnan käyttöön. Savonet kuuluu Vaalijalan kuntayhtymään. Materiaalin tarkoituksena on toimia ohjaajan apuna digiryhmätoimintaa pidettäessä. Koulutuksessa on käytössä mobiililaitteisto (tablet-tietokoneita) ja tämä materiaali on tehty niitä varten. Materiaalissa mobiililaitteista käytetään myös termiä laite/laitteisto. Materiaali antaa perustiedot eri opintokokonaisuuksista sekä ideoita lisätietojen löytämiseen ja hakemiseen esim. internet-osoitteiden muodossa.

Materiaali koostuu kuudesta osiosta, joiden alussa on pieni yleistieto kappale käsiteltävästä aiheesta. Ohjaajan kannattaa tutustua ennen koulutusta niin laitteiston käyttöön kuin tähän materiaaliinkin. Lisäksi kannattaa tutkia annetuista linkeistä löytyvää lisämateriaalia sekä esimerkiksi Ylen digitreeni sivustoa (<https://yle.fi/aihe/digitreenit>). Tietoturva ei käsitellä omana osionaan lainkaan mutta koulutushetkien aikana sitä on myös hyvä käsitellä tarvittaessa. Lisätietoa aiheesta löytyy mm. Kehitysvammaisten tukiliitto ry:n julkaisemasta Arkipäivän tietoturva-oppaasta (http://www.selko-e.fi/oppaat/arkipaivan_tietoturva.pdf).

Tietoteknisistä apuvälineistä ei tässä materiaalissa puhuta mutta Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki on laatinut siitä oppaan, mikä löytyy osoitteesta <https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/wp-content/uploads/sites/2/2018/08/tietotekniikkaopas2016netti.pdf>.

2 Mobiililaitteiden käyttö

Mobiililaitteita on saatavilla markkinoilla monenlaisia ja tulevaisuudessa laitteistot kehittyvät entisestään.

Kouluttajan kannattaa tutustua ennen tätä osiota käytettävissä olevien laitteiden käyttöohjeisiin huolella. Samalla hänen kannattaa itse opetella käyttämään laitetta sujuvasti. Useimmissa laitteissa käyttötapa on kuitenkin hyvin samantapainen. Alla on tämän osion aikana opeteltavia asioita. Lista on laadittu siinä järjestyksessä kuin aiheita olisi hyvä käydä läpi. Listaa voi koulutettavien kanssa käydä läpi siitä kohdalta alkaen, mikä on tarpeellista. Erityisesti alussa kannattaa perustaitojen opetteluun varata reilusti aikaa. Näin laite ja sen käyttö tulee koulutettavalle tutummaksi ja rohkeus jatkaa opettelua eteenpäin lisääntyy.

Osion aikana käsiteltäviä asioita:

- laitteen eri osien tunnistaminen (virtapainike, äänensäätöpainike, latauspistoke, kuulokeliitäntä, kamera)

- kosketusnäytön käytön opettelu (näyttöä ei tarvitse painaa vaan näyttö toimii kevyellä kosketuksella)
- laitteen avaaminen käyttövalmiiksi sekä sulkeminen
- lepotilan ja virran sammuttamisen eron tunnistaminen
- työpöytään ja erilaisiin kuvakkeisiin tutustuminen (mitä varten kuvakkeet ovat, missä näkyy akun varaustilanne)
- navigointi-palkin (takaisin- ja kaikki sovellukset-painikkeet) sekä koti-painikkeen käytön opettelu
- sovellusten avaamisen ja sulkemisen opettelu
- uskallus tutustua laitteen perusominaisuuksiin
- sovellusten päivittäminen (laitteen tarjoamat päivitykset)
- tiedostojen tallentaminen laitteelle
- laitteen asetusten muokkaus
- sähköpostin määrittely laitteelle
- työpöydän muokkaaminen
- sovellusten asentaminen laitteelle (esim. play-kauppaan tutustuminen) -> asentaminen muista kuin virallisista sovelluskaupoista ei ole suositeltavaa
- laitteen suojaaminen salasanalla, koodilla tms. -> tämän käsittelyä kannattaa hieman miettiä, mikäli käyttäjä ei muista salasanaa tai koodia (tai sormenjälkitunnistin ei toimikaan) saatetaan koko laite joutua palauttamaan tehdasasetuksiin

3 Internetin hyödyntäminen

Internetistä löytyy paljon erilaisia sivustoja. Monien julkisenhallinnon, yhteisöjen ja yritysten sivustot ovat saatavilla selkokielellä, graafisessa muodossa ja joillain sivustoilla tarjotaan myös äänitoimintoja (näihin on olemassa myös erillisiä apuvälineitä mutta tässä en mene nyt niihin). Seuraavassa esitellään muutamia mielenkiintoisia sivustoja, joihin voi yhdessä asiakkaiden kanssa käydä tutustumassa. Sivustoilta voi löytyä ihan uusia kiinnostuksen kohteita sekä jokaiselle hyödyllistä tietoa eri asioista. Asiakkailta voi myös kysyä heidän lempisivustojaan tai kiinnostuksen kohteista ja tutkia yhdessä erilaisia sivustoja.

Vernerinet

(<https://verneri.net/yleis/>)

Valtakunnallinen verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta, jota ylläpitävät kehitysvamma-alan toimijat yhteistyössä. Yhteistyötä johtaa Kehitysvammaliitto. Sivusto tarjoaa laajasti tietoa niin ammattilaisille kuin muillekin käyttäjille. Sivuston kautta voi myös keskustella sekä kysyä neuvoa asiantuntijoilta. Selkokielisiltä sivuilta löytyy todella kattavasti mm. tietotekniikkaan ja internetiin opastava sivusto

(<https://verneri.net/selko/tietotekniikka-ja-internet/>) jota kannattaa hyödyntää digikoulutuksessa, lisäksi sivustolla pystyy suunnittelemaan omaa elämäänsä kuvien avulla, tekemään lemmikitestin, hakemaan henkilökohtaista apua, etsimään tietoa itselle sopivista/kiinnostavista töistä jne. Itsemääräämisoikeus ja siihen liittyvät asiat ovat myös erittäin tärkeä osa sivustoa ja näihin asioihin kaikkien olisi hyvä tutustua. Sivulla voi myös tehdä pienen testin (<https://verneri.net/selko/yhteiskunta/itsemaaraaminen/testaa-tietosi-paattamisesta/>) päätöksenteosta ja siitä, kuka omista asioista päättää.

Papunet.net

(<http://papunet.net/>)

Papunet on osa Kehitysvammaliittoa ja toiminnan päärahoittaja on Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA. Papunet tarjoaa materiaalia, tietoa ja apua mm. henkilöille, jotka eivät kommunikoi puhumalla tai joille puheen ymmärtäminen on haastavaa. Sivustolta on saatavissa erittäin laajasti erilaisia materiaaleja mm. kommunikaation tueksi, pelejä sekä saavutettavuus-sivusto (apua henkilöille, jotka haluavat tehdä omista sivustoistaan helposti saavutettavat). Papunet tarjoaa myös Kaveripiiri-palvelua, minkä kautta puhevammaisen tai kehitysvammaisen henkilö voi löytää itselleen uusia ystäviä. Kaikki papunetin materiaali on käytettävissä ilmaiseksi ja sisältöä kehitetään jatkuvasti.

Erittäin laajat materiaalit sekä pelisivusto tarjoaa kaikenikäisille käyttäjille mielenkiintoista tehtävää ja nähtävää. Pelit toimivat niin tietokoneella kuin kosketusnäyttöisillä laitteillakin.

Selkosanomat (<https://selkosanomat.fi>)

Selkosanomat on selkokielineen ajankohtaisehti internetissä. Sivuston uutiset on kirjoitettu selkokielellä ja ne voi sen lisäksi kuunnella. Selkouutiset voi ilmaista verkkosivujen lisäksi, halutessaan myös tilata itselleen.

Kehitysvammaliitto ja kehitysvammaisten tukiliitto

Näiden edellä mainittujen lisäksi kannattaa tutustua esim. Kehitysvammaliiton (<https://www.kehitysvammaliitto.fi/>) ja kehitysvammaisten tukiliiton (<https://www.tukiliitto.fi>) sivustoihin.

4 Tiedonhaku Googlella

Internetissä on monenlaisia hakukoneita/sovelluksia. Tässä keskitymme googlen hakuun (perusteet toimivat toki myös muilla hakusivustoilla). Google-hakua voidaan käyttää esim. laitteen aloitusnäytöltä löytyvällä hakutoiminnolla. Laitteesta löytyvällä google-sovelluksella, Chrome-internetselaimen etusivulta suoraan (hakukenttä näkyy aloitusikkunassa) tai kirjoittamalla internetselaimen osoitekenttään google.fi. Osassa internetselaimia voi osoitekenttään myös kirjoittaa suoraan hakusanan, jolloin selain suorittaa haun (yleensä juuri googlen kautta). Kaikissa näissä vaihtoehdoissa voidaan myös käyttää puhehakua. Hakukentän aktivoimisen jälkeen (kun hakukenttää napauttaa sormella) kentän oikeaan laitaan ilmestyy mikrofonikuvake. Kuvaketta napauttamalla puhehaku aktivoituu ja asiakas voi sanoa hakusanan. Tämän jälkeen haku tapahtuu automaattisesti hakusanan perusteella. Jotta puhehakua voidaan käyttää, tulee toiminnon käyttäminen olla laitteessa hyväksyttyä. Yleensä ensimmäistä kertaa puhehakua käytettäessä laite kysyy luvan sen käyttöön. Google-sovelluksessa puhehaku otetaan käyttöön asetusten ääni-/puhe-valikosta. Kun tämä OK Google-toiminto on aktivoitu, voi sen avulla, hakujen lisäksi, myös ohjata laitetta monilla eri tavoilla puhumalla.

Asiakkaiden kanssa on hyvä opetella ensiksi yksi tapa käyttää hakutoimintoa ja sitten tarvittaessa voidaan opetella myös muita vaihtoehtoisia tapoja. Ohjaajan kannattaa opetella useampi tapa tehdä hakuja ja sitten asiakkaan tarpeen mukaan miettiä, mikä tapa olisi hänelle toimivin. Googlen hakukenttää käytettäessä haku kohdistuu oletuksena kaikkiin erilaisiin lähteisiin. Mikäli halutaan, niin hakua voidaan myös rajata koskemaan esim. vain kuvia, videoita tai karttasijainteja. Myös muita rajaavia hakutekijöitä, kuten vain tietyn kieliset sivustot, voidaan määrittää. Hakuun saatavat tulokset on automaattisesti järjestetty sen mukaisesti, että ylimmäisenä on aina eniten hakusanoja vastaava tulos.

Seuraavassa vinkkejä perushakuihin. Uudenlaisia hakutoimintoja voi aina opetella eteenpäin ja laajemmin.

- Aluksi kannattaa hakuja tehtäessä aloittaa yksinkertaisella perushaulla. Mikäli perushaku ei tuota haluttuja tuloksia voidaan hakusanoihin lisätä tarkentavia sanoja kuten sijaintitieto. Tämän hakutavan käyttö palauttaa jo yleensä kohtalaisen hakutuloksen ja mikäli tuloksia saadaan liikaa, tarkentavien sanojen avulla hakutulosta voidaan rajata.
- Hakusanoja miettiessä kannattaa valita sanat, jotka todennäköisimmin esiintyvät etsityillä sivustoilla. Sen sijaan, että käyttäisi hakusanoina hampaaseen koskee, kannattaa käyttää sanaa hammassärky, koska tämä termi on yleisimmin käytössä.
- Google oikolukee automaattisesti kirjoitetut hakusanat ja käyttää sanasta tavallisinta kirjoitustapaa. Tästä syystä pienet kirjoitusvirheetkään eivät haittaa

hakemista. Googlessa eivät myöskään isot tai pienet alkukirjaimet ole määrittäviä vaan haku tehdään samalla tavalla vaikka hakusanaksi kirjoitettaisiin Google tai google.

- Googlessa voidaan myös esittää kysymyksiä ja vastaus näihin etsitään automaattisesti. Jos esimerkiksi haluaa tietää jonkun paikkakunnan sään niin kirjoittamalla paikkakunnan nimi ja sää (esim. Mikkelin sää) haetaan paikkakunnan säätiedotus ensimmäiseksi tuloksiin. Myös esim. laskutoimitukset (3*3456), valuuttamuutokset (5 euroa dollareina) tai urheilujoukkueen tai paikkakunnan nimen kirjoittamalla saa nopeasti tietoa suoraan hakuikkunaan eikä tarvitse mennä eteenpäin muille sivustoille (ellei niin halua tehdä).
- Haun tarkentamisessa voidaan käyttää erilaisia merkkejä ja symboleita. Miinusmerkki (-) jättää kyseisen sanan pois hakutuloksista. Iivo Niskanen - hiihtäjä (jos etsit muuta Iivo Niskasta kun hiihtäjää). Lainausmerkit (" ") hakutermin ympärillä tarkoittavat, että tuloksissa näkyvät hakemasi sanat täsmälleen samassa järjestyksessä ("Suomalaisten terveydentila vuonna 2019."). Tähtimerkki (*) korvaa puuttuvan sanan tai merkin (Oi Maamme Suomi *). Kaksi pistettä (..) voi laittaa erottamaan numeroita niin saa tuloksia, jotka sisältävät tällä alueella olevia numeroita (Kamera 100..350 euroa -> tuloksena kameroita hintavälillä 100-350 euroa).

Tietojen haun yhteydessä, on tärkeää kiinnittää myös huomiota saatujen tulosten ja lähteiden luotettavuuteen. Internetsivustoja voivat luoda kaikki ja esitetty materiaali voi olla esim. vahvistettua tietoa, omia mielipiteitä, uskomuksia tai piilomainontaa. Tästä syystä on tärkeää tutkia tiedon luotettavuutta (onko tieto päivitetty lähiaikoina vai onko jo vanhentunutta), tiedon julkaisijaa (onko julkaisija ilmoitettu, onko julkaisija luotettava) ja miettiä miksi sisältö on tehty (onko tieto tutkittua vai myyntitarkoituksessa tehtyä). Tätä asiaa ohjaajan kannattaa käydä asiakkaiden kanssa lävitse keskustellen. Lisätietoa asiasta voi hakea ylläolevia ohjeita hyödyntäen.

Lisätietoja luotettavuudesta mm.:

Opetushallitus:

- http://www10.edu.fi/kenguru/?sivu=lahteen_arviointi

- <http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/lahteesiin/>

5 Youtube ja sen hyödyntäminen

YouTube on videopalvelu, jossa voit tutustua erilaisiin videoihin ja musiikkiin. Sovellusta voidaan käyttää internet-selaimella kirjoittamalla osoitekenttään youtube.com tai laitteessa olevalla YouTube-sovelluksella. Sovelluksesta on olemassa ilmainen sekä maksullinen versio. Näiden versioiden erona on se, että maksullista versiota käytettäessä ei käyttäjälle esitetä mainoksia videoiden välillä. Sovelluksia voi ilman käyttöä

kirjautumistunnusten luomista mutta tunnuksien avulla luodaan oma YouTube-profiili, jolloin sovellusta voi käyttää monipuolisemmin. Oman profiilin kautta voi luoda oman videokanavan ja julkaista halutessaan omia videoita, tykätä sekä kommentoida olemassa olevia videoita ja tilata itseään kiinnostavia sisältöjä. Kirjautumiseen tarvitaan Googlen gmail-sähköpostitili, tilille kirjautumisen jälkeen YouTubeen pääsee suoraan Google-sovellusten valikosta.

YouTubessa voi hakutoiminnolla (löytyy sivun ylälaidasta suurennuslasikuvaketta napauttamalla) hakea itseään kiinnostavia videoita tai musiikkia. Hakutoiminto toimii myös ääniohjauksella, hakupalkin oikeassa laidassa on pieni mikrofonicuvake, jota klikkaamalla äänihaku aktivoituu. Videoiden alla näkyvät muiden käyttäjien kommentoinnit ja tykkäykset. Kun käyttäjä tykkää videosta se tallentuu automaattisesti omien tykättyjen videoiden listalle.

Käyttäjät voivat myös tilata toisten käyttäjien kanavia. Näin kanavalle julkaistusta uudesta videosta tulee aina tieto kaikille tilaajille, eikä kaikkia kanavia tarvitse aina etsiä hakutoiminnolla uudelleen. Tilaamisen voi tehdä videon alapuolella olevasta tilaalinkistä (tilauksen voi myös lopettaa milloin haluaa). Videon voi myös jakaa haluamissaan kanavissa, tallentaa omiin soittolistoihin ja maksullisessa sovellusversiossa ladata omalle laitteelleen.

Etusivun oikeasta yläkulmasta (oma profiilikuva) pääsee oman tilinsä tietoihin, täältä löytyvät mm. omat tilatut kanavat listauksena. Täältä pystytään myös muuttamaan oman tilin asetuksia ja profiilia. Mobiilisovelluksen alalaidasta löytyy palkki mistä löytyvät tallennetut videot, omat tilaukset, postilaatikko (mihin kanavilta tulevat ilmoitukset tulevat) sekä kirjasto- ja koti-painikkeet.

YouTubessa ollaan tarkkoja mm. videoiden sisältöjen, tekijänoikeuksien ja tietoturvan kanssa. Jokainen julkaisun tekijä on itse vastuussa omasta julkaisustaan. YouTubella on kattavat ohjesivustot sekä ohjevideoita, joihin kannattaa tutustua tarkoin, mikäli haluaa julkaista omia videoita. Sivusto löytyy osoitteesta <https://www.youtube.com/intl/fi/about/experiences/>. Mikäli yhtään epäilyttää, että kannattaako videon sisältö julkaista vastaus on ei kannata.

Monilla julkisissa yhteisöillä ja yrityksillä on omia YouTube-kanavia. Sovellusta käytetään myös laajasti opetuskäytössä ja kannattaakin etsiä sieltä rohkeasti erilaisia opetusvideoita, vaikka kukkien kasvattamiseen.

Kiinnostavia YouTube-kanavia:

Yle Areena – <https://www.youtube.com/user/yle>

Mäntyharjun kunta –

https://www.youtube.com/channel/UC_QJMhM2DepdMTYgHWR4iPw

Kehitysvammaliitto – <https://www.youtube.com/channel/UCGIY4VtOvPJiYH3T3tRta2g>

MTV3 – <https://www.youtube.com/channel/UCYY6whHDxPNheLwV9UOIGbg>
Papunet – <https://www.youtube.com/user/paputuubi>

6 Kuvaus mobiililaitteella ja esitykset

Kaikille ihmisille vuorovaikutus ja kommunikaatio ovat perustarpeita. Jokaisella on oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Kommunikaatiomuotoina voivat toimia, sanojen lisäksi, ilmeet, eleet ja kuvat. Nykyisin puhutaan myös voimaannuttavista valokuvista ja tämä voi käytännössä tarkoittaa esim. itse kuvaamista tai kuvattavana olemista tai vaikka omien tärkeiden kuviensa tutkimista. Kokonaisvaltainen ihmisen huomioiminen on tärkeää. Ei-sanallisia viestejä pidetään jopa tärkeimpinä kuin sanallisia viestejä. Voimaannuttaminen lähtee ihmisestä itsestään eikä sitä voi hänelle antaa. Valokuvien kanssa työskennellessä ohjaaja tai kuvaaja voi omalla innostuksellaan saada myös asiakkaan innostumaan asiasta ja tätä kautta hyötymään voimaannuttavista valokuvista. Valokuvien avulla asiakas voi tehdä näkyväksi ja jäsentää omaa elämäntarinaansa sekä identiteettinsä eri puoli ja rooleja.

Mobiililaitteilla kuvaaminen ei vaadi monimutkaisia tai motorisesti hyviä taitoja. Tätä ohjaaja voi tehdä yhdessä kaiken kuntoisten asiakkaiden kanssa. Asiakkaan ei tarvitse olla muusta digikoulutuksesta kiinnostunut tai innostunut mutta tätä voidaan silti tehdä hänen kanssaan. Laitteesta löytyy kameratoiminto, jolla voidaan ottaa kuvia asiakasta kiinnostavista kohteista, tai hänen omista paperisista valokuvistaan. Jokaisesta laitteesta löytyy jonkinlainen kuvankäsittelyohjelmisto, millä kuvia voidaan muokata. Kuvien rajaaminen, valotuksen ja värien säätäminen sekä kuvan kääntäminen (pystykuvasta vaakaan tai toisinpäin) onnistuu hyvin näillä ohjelmistoilla. Jokaisen mielenkiinnon mukaan kuvien käsittelyä voi harjoitella lähes rajattomasti. Laitteille on myös saatavissa erilaisia lisäohjelmistoja tätä varten.

Yksinkertaisen diaesityksen tekeminen asiakkaan kuvista onnistuu mobiililaitteella helposti. Aluksi otetaan halutut kuvat laitteella ja tarvittaessa muokataan kuvia. Mikäli laitteessa on useamman henkilön kuvia yhtä aikaa kannattaa esitykseen haluttavat kuvat siirtää omaan kansioon. Kun kaikki esitykseen halutut kuvat ovat valmiina napautetaan esityksen ensimmäistä kuvaa. Kuvan auettua näytölle valitaan asetukset tai ...-valikosta diaesitys/kuvaesitys. Esitys alkaa ja kuvat vaihtuvat automaattisesti. Kun esityksen haluaa keskeyttää tai lopettaa napautetaan kuvaa ja esitys päättyy. Esityksen saa jälleen jatkumaan valitsemalla uudelleen diaesitys/kuvaesitys. Vastaavien kuvaesitysten tekemiseen on laitteille saatavilla monenlaisia sovelluksia ja näihin kannattaakin tutustua tarkemmin, mikäli esitystä halutaan muokata itselle sopivammaksi (esim. ajastusten tai kuvien vaihtoanimaation suhteen).

Voimannuttavasta valokuvista mm.:

<https://yle.fi/uutiset/3-5085925>

<https://voimapuu.com/2017/05/04/voimaa-valokuvasta/>

Opinnäytetyö valokuvan voimasta:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/23212/Keinanen_Heli_Miettinen_Niina.pdf?sequence=5

7 Powerpoint

Erilaisia diaesityksiä voidaan tehdä monilla eri sovelluksilla. Tässä keskitytään Microsoftin tarjoamaan PowerPoint-sovellukseen. Peruseräät toimivat vastaavalla tavalla myös muissa tähän tarkoitukseen luoduissa sovelluksissa.

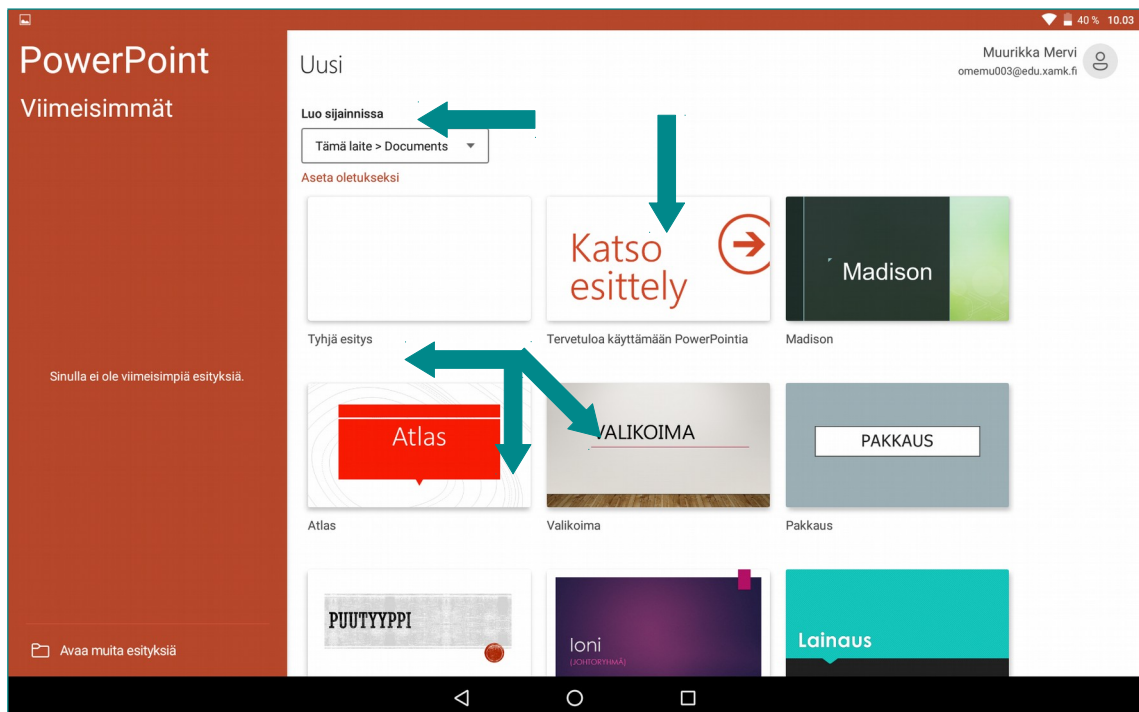
- Diaesitys on helppo tapa esittää tietoa isommalle kuulijakunnalle. Esitystä tehtäessä kannattaa miettiä, että mitä haluaa esittää ja kenelle. Selkeässä diaesityksessä on ensin johdanto (missä kerrotaan lyhyesti mitä esitetään), seuraavaksi varsinainen asia ja lopuksi vielä yhteenveto, missä kerrataan pääkohdat. Esityksestä kannattaa tehdä selkeä ja visuaalisten tehosteiden runsasta käyttöä kannattaa välttää, etteivät ne vie huomiota itse esiteltävältä asialta.
- Diat kannattaa pitää selkeinä ja sisällöltään lyhyinä. Näin diojen tekstin tekstikoko pysyy tarpeeksi suurena, jotta kuulijat näkevät sen hyvin lukea. Mikäli diassa tekstiä tulee paljon, se on selkeämpää jakaa useampaan diaan. Käytettävien kuvien olisi hyvä liittyä käsiteltävään aiheeseen.
- Kirjasinlajien eli fonttien käytössä on tärkeintä selkeys ja luettavuus. Kiemuraisia kirjainlajeja tulisi välttää ja valita niiden sijaan tarpeeksi iso ja selkeä kirjasinlaji. Otsikot erottuvat tekstistä paremmin, mikäli niissä käyttää tekstiä suurempaa kokoa. Tekstiä voi tarpeen mukaan korostaa eri koolla, väreillä tai muilla tekstin muotoiluilla (näitä kannattaa kuitenkin käyttää harkiten). Isojen kirjaimien käyttö ei ole suositeltavaa kuin lauseiden, otsikoiden tai erisnimien alussa.
- Kaikissa esityksen dioissa on selkeintä käyttää samaa taustaväriä, ellei sen vaihtaminen ole perusteltua. Tyylejä käyttämällä koko esityksen diojen ulkonäköä voi muokata kerralla. Yksivärinen tausta on yleensä toimivin. Vaaleat taustavärit sopivat pääasiassa tummia paremmin tulostamiseen. Tummat taustavärit sopivat luontevammin esim. projektorilla pidettäviin esityksiin. Erilaisten väriyhdistelmien (tausta-teksti) käyttö tulee testata ennen esityksen aloittamista ja kannattaa myös muistaa erityisryhmät (esim. värisokeat) värejä valittaessa.
- Yksityiskohtaisia taulukoita ei kannata liittää esitykseen vaan ne on parempi tulostaa oheismateriaaliksi. Esitykseen voi liittää yhteenvedon taulukosta kuten esim. ympyräkaavion tms.

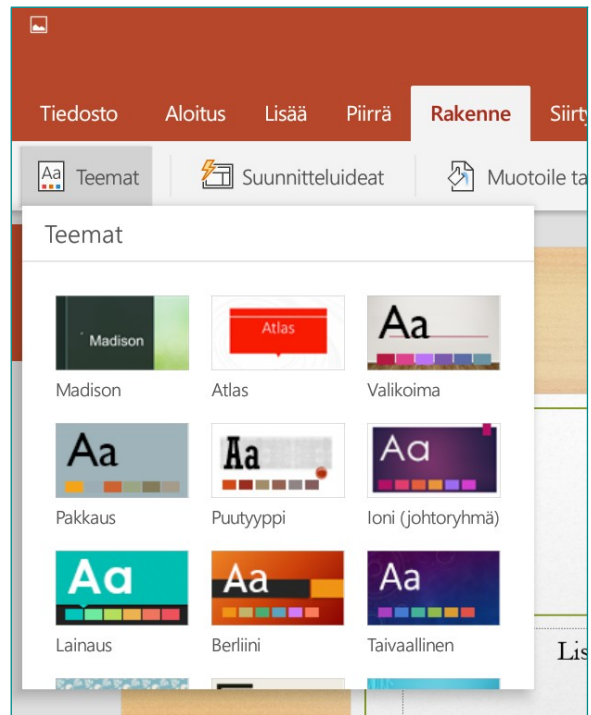
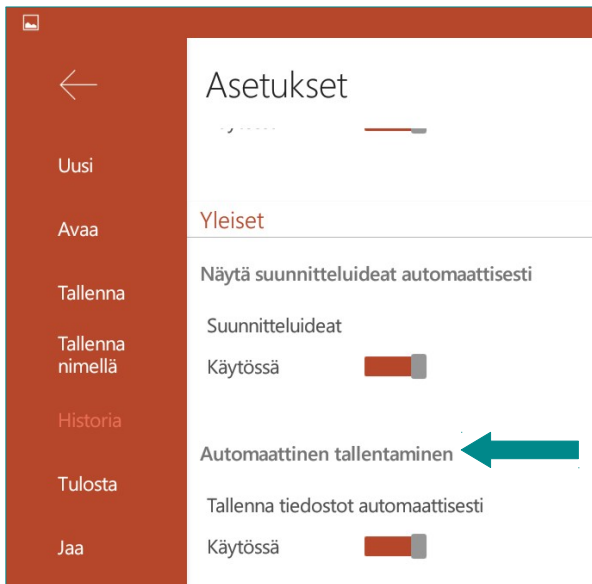
- Esityksen aikataulun suunnittelu ja läpikäynti ennen esitystä on tärkeää. Diojen määrä on hyvä sovittaa käytettävissä olevaan aikaan. Aikaa on hyvä varata myös kysymyksille ja mahdollisille ongelmille.
- Esitystä on hyvä harjoitella etukäteen huolellisesti, ettei esiintyjän tarvitse lukea esitystä dioilta. Näin esityksestä tulee luontevampi.

Diaesityksen luonti ja muokkaus

1.1. Uusi diaesitys

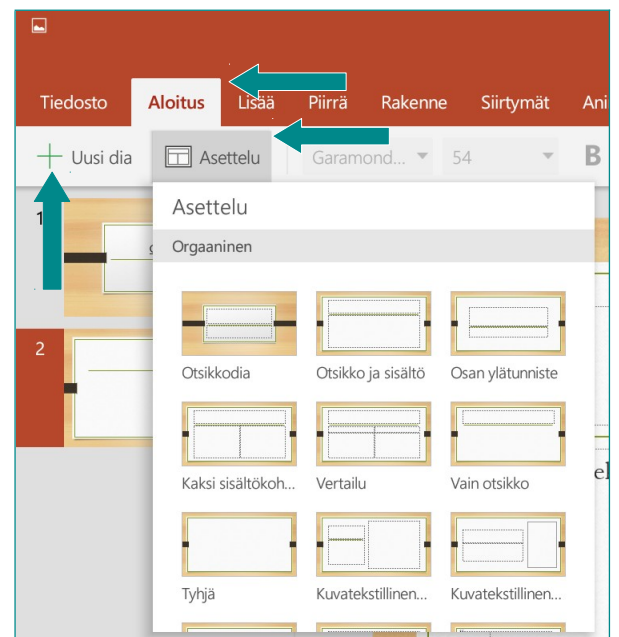
- Avaa PowerPoint.
- Määritä esityksen tallennuspaikka (kohdasta Luo sijainnissa). Tallennus tapahtuu automaattisesti (tämän voi muuttaa sovelluksen asetukset-valikosta).
- Valitse vaihtoehtoisesti Tyhjä esitys (voit luoda haluamasi esityksen alusta alkaen itse) tai jokin valmiista malleista (malleja voi vaihdella vielä myöhemminkin Rakenne-välilehdeltä, jos aluksi valittu ei tunnukaan sopivalta).
- Voit myös katsoa PowerPoint vinkkejä valitsemalla kohdan Katso esittely.

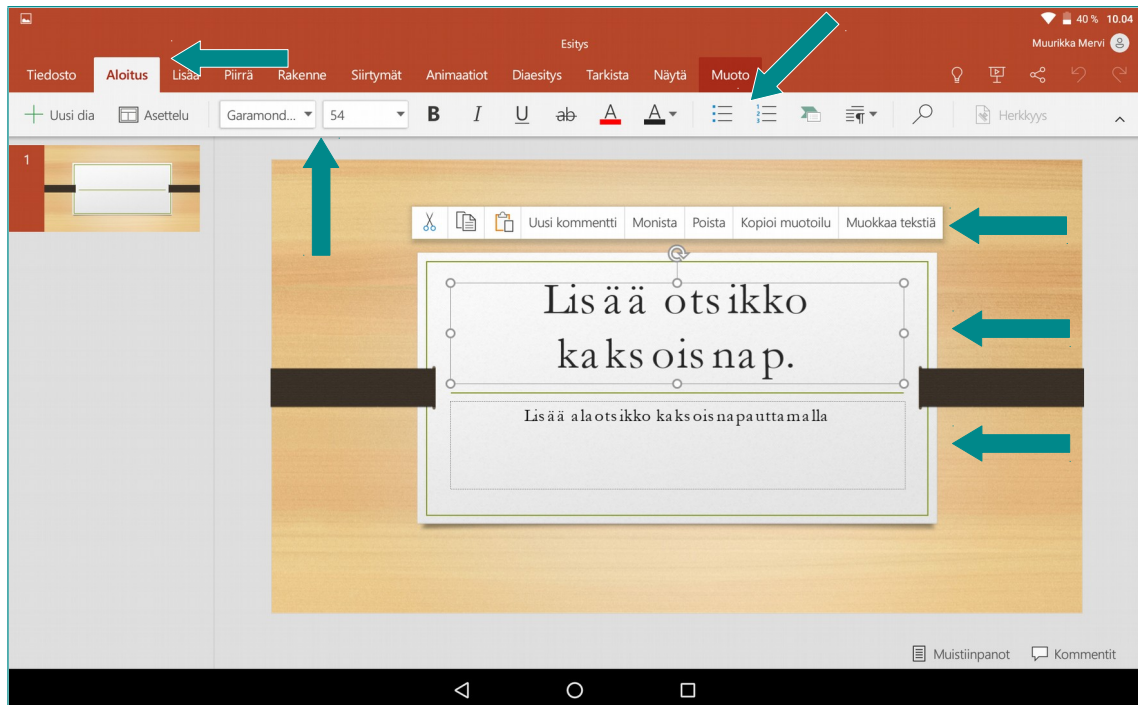
1. 2 Dian lisääminen esitykseen

- Lisää uusi dia esitykseen Aloitus- tai Lisää-välilehdiltä.
- Valitse Uusi dia ja lisää se esitykseen.
- Dian tyyppin voit vaihtaa Aloitus- välilehdeltä, kohdasta Asettelu.

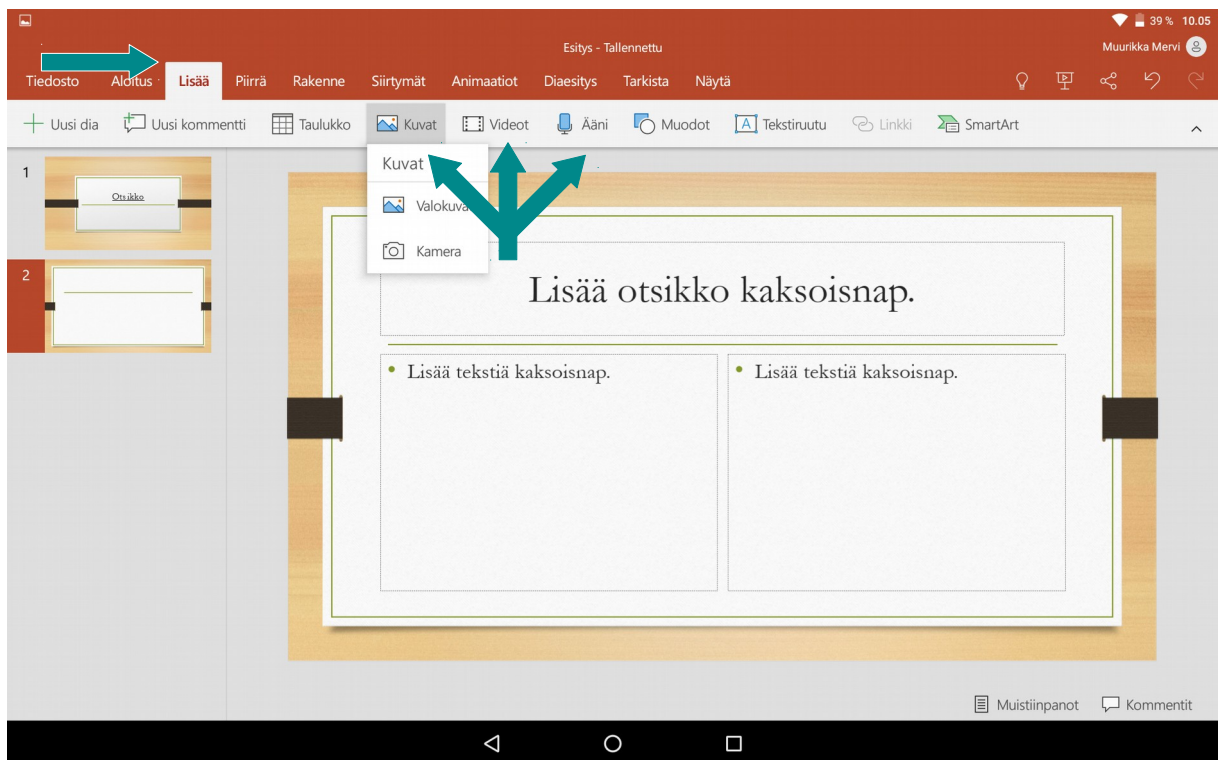
1.3 Tekstin lisääminen ja muokkaus

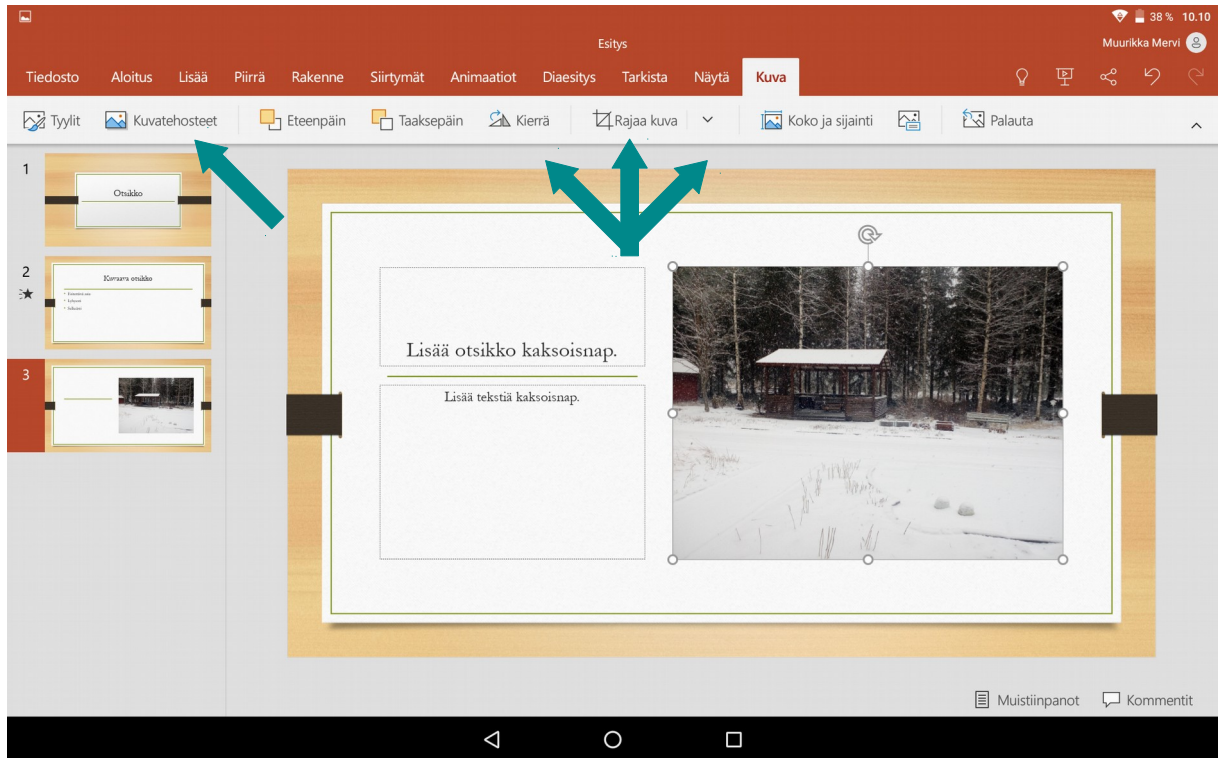
- Sovelluksessa otsikoita ja tekstiä pystyy muokkaamaan tekstikenttää kaksoisnapauttamalla (kentissä myös lukee tämä ohje). Kertanapautuksen jälkeen tekstikentän yläpuolelle avautuu valikko, josta voi muokata tekstiä, poistaa koko tekstiruudun jne.
- Tekstin kirjasinlajia, kokoa ja muita muotoiluja voi muuttaa Aloitus-välilehdeltä, kun tekstiruutu on aktivoitu (tekstiä ei tarvitse valita).
- Myös luetteloita ja numeroituja luetteloita saa luotua Aloitus-välilehdeltä.

1.4 Kuvan, muodon tms. lisääminen

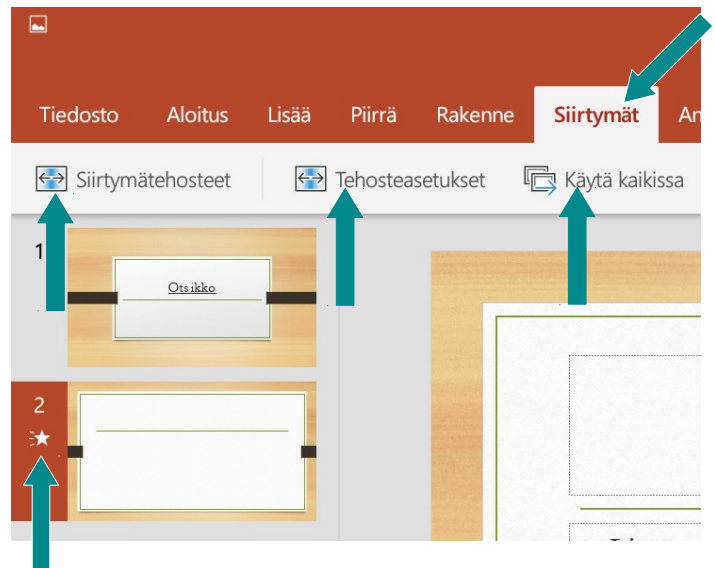
- Valitse Lisää-välilehti. Tältä välilehdeltä tapahtuu kaikkien tiedostojen lisääminen diaan.
- Kuvia ja videoita voi lisätä joko laitteen muistista tai tallentamalla niitä suoraan kameralla.
- Kun haluttu kuva tai video on valittu (sitä voi muokata vielä esikatseluikkunassa) napauta Valmis-painiketta ja tiedosto lisätään dialle.
- Samalta välilehdeltä voi myös lisätä dioihin mm. erilaisia muotoja (samalla avautuu Muoto-välilehti, jolta muodon asetuksia pystyy muokkaamaan) ja uusia tekstiruutuja.

1.5 Siirtymät

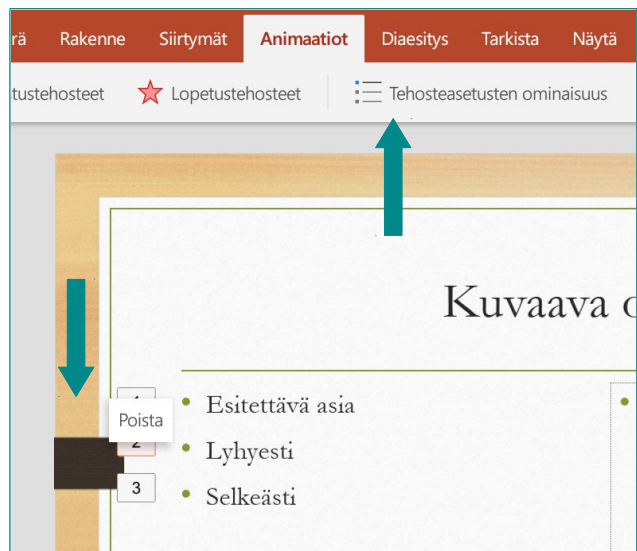
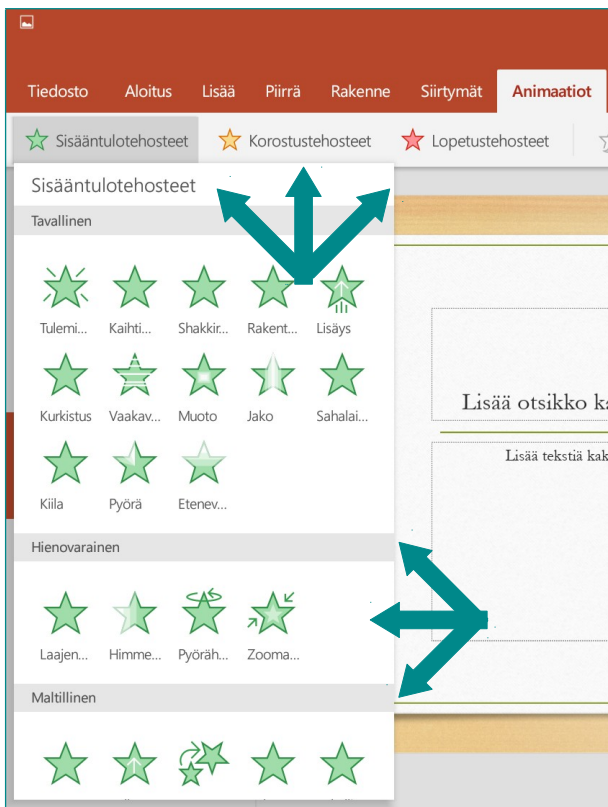
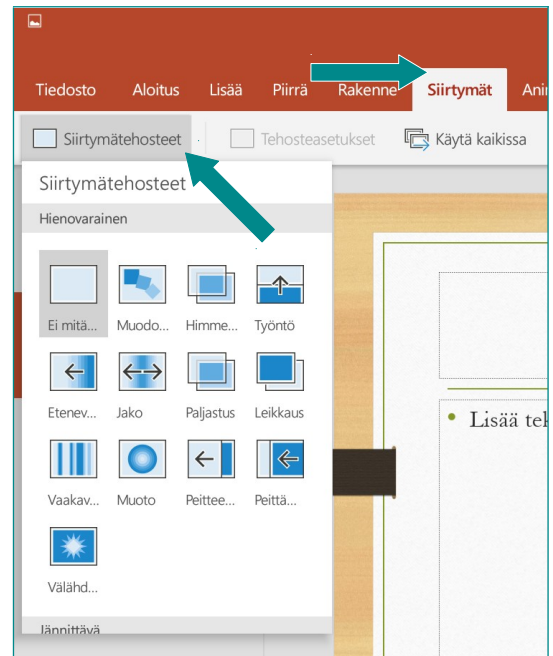
- Dioihin voidaan lisätä siirtymien erikoistehosteita (kuinka dia vaihtuu seuraavaan).
- Valitse haluttu dia.
- Valitse Siirtymät-välilehdeltä Siirtymätehosteet ja sieltä haluttu tehoste.
- Valittua tehostetta voi muokata näkyviin ilmestyvästä Tehosteasetuksista.
- Valitun tehosteen saa pois valitsemalla Siirtymätehosteista valinnan Ei mitään.

- Halutessaan saman tehosteen voi ottaa käyttöön kaikissa dioissa valinnalla Käytä kaikissa.
- Kun siirtymätehoste on määritetty, tulee näytön vasemmassa laidassa olevien pienten esikatseludiojen numeroiden alle pieni tähtikuvake.

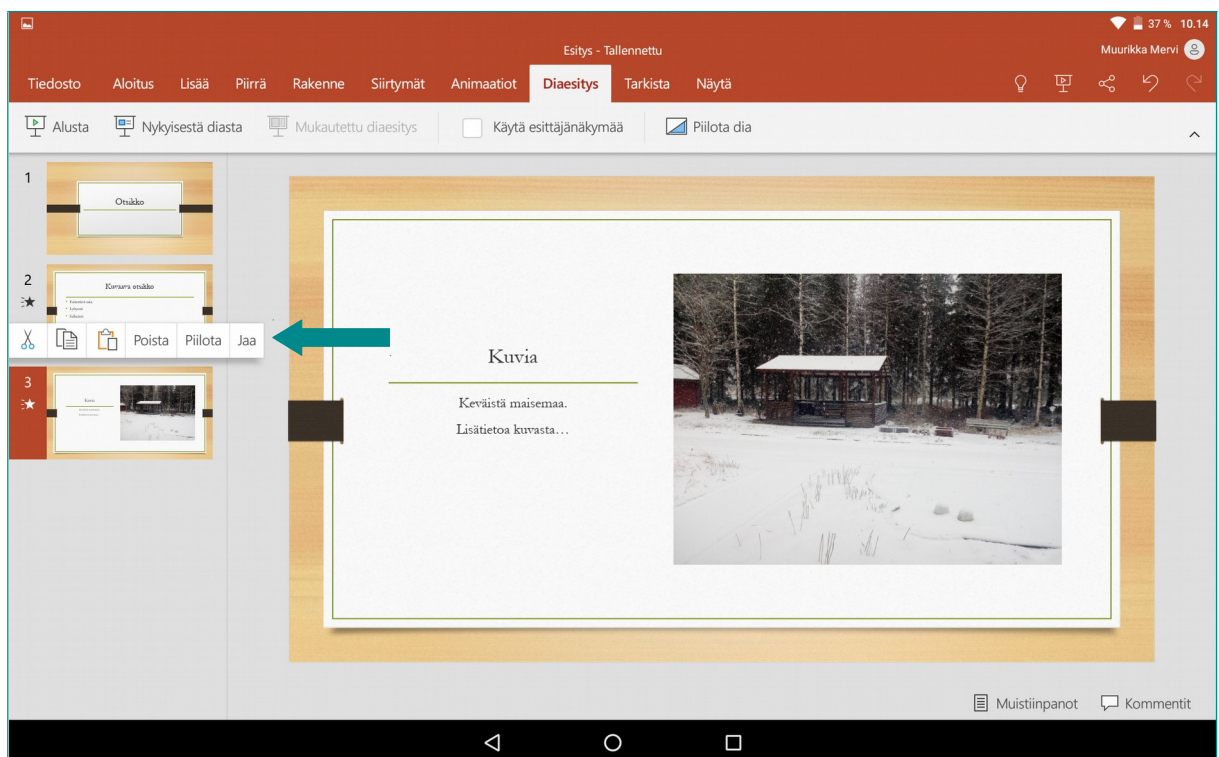
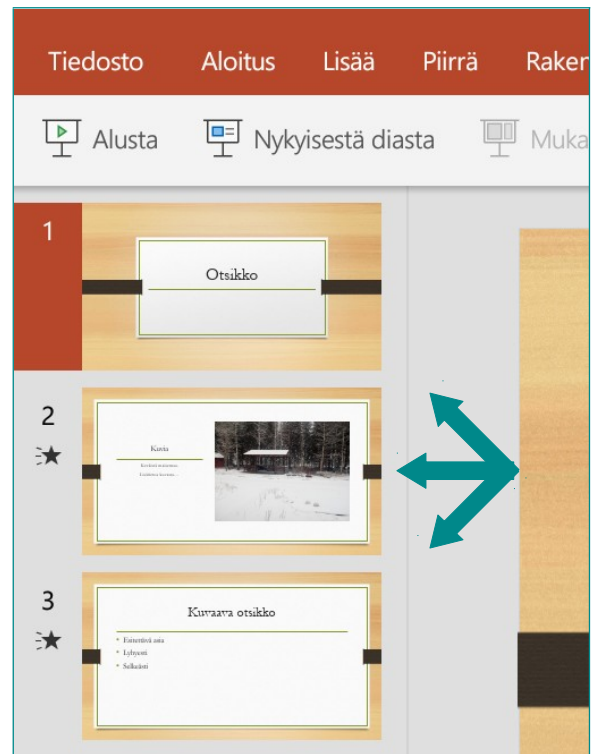
1.6 Tekstien tai objektien animointi

- Valitse teksti, tekstiruutu, kuva tms. objekti, jonka haluat animoida (sovelluksessa voi animoida kohteen ilmestymisen näytölle, näytön aikaisen toiminnon sekä näytöltä poistumisen).
- Valitse Animaatiot-välilehdeltä joko Sisääntulo-, Korostus- tai Lopetustehosteet ja avautuvasta luettelosta haluttu tehoste.
- Kun animointi on tehty, animoitujen kohteiden eteen tulee pieni laatikko (missä on numerojärjestys, mikäli on animoitu esim. useampi tekstirivi tai luettelo). Laatikkaa napauttamalla voi Tehosteasetusten ominaisuus-valikosta muokata animointia. Laatikkaa napauttamalla aukeaa pieni ponnahdusikkuna, jota painamalla animoinnin voi poistaa kyseisestä kohteesta.
- Kun animointi on määritetty, tulee näytön vasemmassa laidassa olevien pienten esikatseludiojen alle pieni tähtikuvake.

1.7 Diojen järjestyksen muuttaminen tai poistaminen

- PowerPoint ikkunassa dioista näkyy vasemmassa laidassa pienet esikatseludiat.
- Mikäli haluat muuttaa diojen järjestystä esityksessä, paina pitkään siirrettävää esikatseludia, ja tämän jälkeen vedä irti päästämättä dia halutulle paikalle.
- Dian poistaminen tapahtuu esikatseludia napauttamalla (kun kyseinen dia on aktiivisena). Esikatseludian yläpuolelle avautuu ponnahdusikkuna, mistä dia voidaan poistaa. Samasta ikkunasta dian voi myös mm. kopioida tai leikata leikepöydälle.

1.8 Esityksen käynnistäminen

- Käynnistä esitys Diaesitys-välilehdeltä. Esityksen voi aloittaa joko Alusta tai Nykyisestä diasta.
- Vaihtoehtoinen käynnistämistapa on sovelluksen oikeasta yläkulmassa olevasta diaesityskuvakkeesta (esitys käynnistyy aina nykyisestä diasta).
- Mobiililaitteella esitys etenee selaamalla kuten esim. kuvia.